

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

Sângeorgiul-Român

Izvor de apă minerală
Gyógyforrás - Mineralquelle

**ANUL V,
NR. 7(47),
IULIE
2016**

ÎN ACEST NUMĂR:

**FLORICA NICOLETA ALEXI, IOAN MACAVEIU,
ARTEMIU PUBLIU ALEXI, DORIN DOLOGA, FEDERAȚIUNEA,
IEROM. MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU, ALBINA,
ȘTEFAN BUZILĂ, IOSIF CIUNTEREI,
ALEXANDRU DĂRĂBAN**

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL V, NR. 7 (47), IULIE 2016

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisanisang.wordpress.com>

COPERTA I: Stațiunea Sângeorzului în alte vremuri

(Foto: Dorin Dologa, Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, Colecția personală Iuliu Moșil)

COPERTA IV:

Florica Nicoleta Alexi

(Fotografie din colecția proprie)

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5

EXCELLENTIA

FLORICA NICOLETA ALEXI	7

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

IOAN MACAVEIU , <i>O întâmpinare</i>	15
DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI , <i>Fondurile grănicerești din Năsăud</i>	18
DORIN DOLOGA , <i>Descrierea hotarului comunei Sângeorz-Băi</i>	24
*** Transilvania	31
Ierom. MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU , <i>Un document important</i>	33
*** Serbarea aniversară a înființării Districtului Năsăud	37

TRADIȚII

ȘTEFAN BUZILĂ , <i>Nunta la țăranul român din jurul Năsăudului</i>	43
*** „Călușarul” năsăudean jucat la Baden, lângă Viena, în anul 1868	48
IOSIF CIUNTEREI , <i>Pe coclaurile Sângeorzului</i>	50

RĂNILE COMUNISMULUI

ALEXANDRU DĂRĂBAN , <i>Document</i>	57

Excellentia

Florica Nicoleta Alexi

Mă numesc Florica Nicoleta Alexi și sunt fiica lui Ioan și Cătălina Alexi. M-am născut la data de 17 noiembrie 1993 în orașul Năsăud, județul Bistrița-Năsăud. Provin dintr-o familie de oameni simpli, de la țară, în care principala lor activitate este agricultura. Provin dintr-o familie cu o mare dragoste pentru animale și munca pământului, dar care cunoaște sudoarea pe frunte din truda unei zile de muncă. Familia mea are astăzi tot ce deține ca urmare a unei munci grele, a unei răspunderi serioase și a unui angajament de 35 de ani.

Tatăl meu a fost înfiat la vârsta de 14 ani de către familia Alexi Flore și Floarea, care erau chiar unchiul și mătușa sa din partea tatălui biologic. Bunicii mei adoptivi, Flore și Floarea, au deținut foarte mult pământ și animale dar, din păcate, Dumnezeu nu i-a înzestrat cu un copil. Bunicul meu biologic, Nicolae, a fost înzestrat cu cel de al doilea copil, Ioan(tatăl meu), la 11 ani după ce a avut primul copil, Ana(mătușa și nașa mea de botez). Bunicul Flore, având atât de mult pământ dar neavând copii, a luat decizia să înfieze un copil, astfel la vârsta de 14 ani tatăl meu a fost înfiat de către Flore și Floarea și a trecut de la Hâruga la Alexi. Automat, tatăl meu a devenit moștenitorul lor dar, odată cu asta, a moștenit și foarte multe responsabilități încă de tânăr. A fost necesar ca din momentul adopției tatăl meu să se îngrijească de părinții săi adoptivi ca și când ar fi părinți biologici. Pentru o perioadă de timp, fiind la o vârstă destul de fragedă, în

Florica Nicoleta Alexi

momentul adopției, o parte din griji au căzut pe umerii bunicilor mei biologici Nicolae și Ioana dar, ulterior, tatăl meu s-a ocupat de toate nevoile lor.

Uite așa au trecut 35 de ani în care părinții mei și-au împărțit viața între munca pământului de la părinții adoptivi, dar și de la biologici. Această răspundere, odată luată pe umerii familiei, a fost dusă până la bun sfârșit toată viața pentru ca la noi în familie „omina” și respectul au fost mereu pe primul lor, chiar dacă a fost foarte greu de respectat.

În tot răul și un bine, am avut norocul să am șase bunici extraordinari, dar care din păcate doar unul îmi mai este alături. Încă de la botez am primit doua dintre cele mai frumoase prenume, Florica Nicoleta, aceste prenume fiind cele pe care le-au purtat cei doi bunici din partea tatălui.

Îmi aduc aminte cu drag diminețile de iarnă când mă duceau bunicile mele pe săniuță la grădiniță, cum aveam de fiecare dată asortate mănușile cu fularul sau căciula, sau atunci când îl așteptam pe Moș Nicolae, știam că la mine vine mereu câte trei seri la rând. Au fost momente minunate pe care, ca și copil, o să mi le aduc mereu aminte cu cel mai mare drag, pentru că, în fond, bucuria fiecărui bunic sunt nepoții, iar copilăria fiecărui copil este frumoasă datorita bunicilor.

La grădiniță am fost doar pentru puțin timp pentru că înainte de a împlini 7 ani am intrat la școală, ulterior mi-a spus mama ca m-a înscris la școală pentru că eu eram plictisită la grădiniță.

Am terminat grădinița în Sângeorz-Băi, după care a urmat Școala Generală „Artemiu Publiu Alexi”. Am absolvit și școala generală și urma înscrierea la liceu.

A urmat o etapa grea din viața mea pentru că urma alegerea liceului, fapt care implica costuri financiare suplimentare din partea familiei mele. Marea majoritate a colegilor de generală au optat pentru liceele de la Bistrița sau de la Cluj-Napoca, dar părinții mei nu și-au permis un asemenea efort financiar, prin urmare am rămas la noi în oraș.

Au urmat patru ani frumoși de liceu în care am dovedit, de foarte multe ori, că nu liceul contează, ci elevul. Am participat la foarte multe olimpiade unde am câștigat, de foarte multe ori, locul 1. În clasa a X-a am dat examenul pentru „Dalph” - nivelul C1, în clasa a XI-a am dat admiterea pentru Facultatea de Chimie unde am obținut nota 10 și, tot în cadrul aceleiași an, am luat locul 3 la Concursul „Pași pe Urmele lui Edison”, iar în clasa a XII-a am obținut locul 1 în cadrul aceleiași concurs. După patru ani de liceu, considerat de mulți necompetitiv, am reușit să reușesc în viață. Faptul că la terminarea clasei a VIII-a orizontul meu a fost oarecum limitat de partea financiară, m-a făcut mai ambițioasă, mi-a oferit mai multă încredere în mine, și am devenit mai hotărâtă pentru că știam că, în momentul în care ajungeam la o etapă județeană a unui concurs, aveam să mă întâlnesc cu foști colegi care erau la licee considerate de top.

S-au terminat și patru ani de liceu și a urmat înscrierea la facultate. Eram foarte nehotărâtă, nu știam ce să aleg între fizică sau chimie, prin urmare m-am înscris la ambele pentru că amândouă erau materii care îmi plăceau foarte mult și știam că fiecare din ele poate fi portița spre un viitor promițător. În cele din urmă am ales să rămân în cadrul Facultății de Fizică. La admitere am dat examenul propus de facultate și am luat 10, dar media finală se

Florica Nicoleta Alexi

calcula cu procentaj de 70% media de la examenul de admitere și 30% media de bac de la proba de fizică. Eu la bac am ales să dau din chimie, astfel în cadrul admiterii la facultate am obținut doar nota 7, pentru că nota de la bac nu a contat absolut deloc.

A urmat o perioadă în care am fost foarte dezamăgită de tot sistemul educațional, dar părinții mei mereu m-au susținut și mi-au zis că ce am eu în cap nu o să îmi ia nimeni și că, până la urmă, munca cinstită iese la iveală.

Am continuat studiile și după primul semestru de facultate am obținut bursă, bursă pe care nu am mai pierdut-o decât în 2012 pentru că, din păcate, bunica Ioana (din partea mamei) a decis să treacă în veșnicie. Totul s-a întâmplat în timpul sesiunii de iarnă și, fără să îmi dau seama, m-a afectat mai mult decât am crezut. Tind să mă caracterizez ca fiind o persoană cu un caracter puternic și foarte stăpână pe sine, dar de data asta am simțit cum mă pierd încetul cu încetul. Legătura cu bunica fost una foarte strânsă de mic copil și cred că un șoc așa de mare nu am mai avut.

De atunci au trecut doi ani și, la început, nu poți conștientiza și sesiza pierderea unui om drag, dar după un timp, începi să simți cu adevărat durerea pierderii unei persoane dragi.

Au trecut și patru ani minunați de facultate, ani în care am simțit cum toată munca anilor de generală și liceu și toate cunoștințele acumulate se concretizează în ceva. Am avut multe proiecte de cercetare, am fost membru activ în toate activitățile desfășurate în cadrul facultății, din anul 2015 sunt membră în cadrul CSPA, iar în anul 2015 am avut un stagiu de cercetare în cadrul Institutului JINR (Joint Institute of Nuclear Research), stagiu de cercetare care m-a ajutat să scriu o licență de nota 10.

Tind să cred că sunt om simplu care a construit ce are pe munca proprie și sudoarea frunții. De-a lungul celor patru ani de studenție am muncit la o pensiune, pentru că banii de la părinți și din bursă nu ajungeau. Dar, să știți că mi-a prins foarte bine pentru că m-a ajutat să înțeleg oamenii mai bine, m-a ajutat să îmi dezvolt foarte mult partea umană, plus că și munca îmi era foarte bine plătită.

Toate aceste lucruri le-am putut duce în spate pentru că în

momentele importante am avut oamenii potriviți alături de mine și țin, cu această ocazie, să mulțumesc familie de profesori din Sângeorz-Băi, Strugar, pentru fiecare clipă de îndrumare, domnului Conf. Univ. Dr. Liviu Dărăban pentru că a suportat fiecare oră peste programul de muncă din laborator și, în special, familiei și viitorului meu soț.

Florica Nicoleta Alexi

Puțină lume știe ce greu și ce eforturi au făcut părinții mei pentru ca eu, astăzi, să am studiile terminate și, să pot, să am curajul să mă gândesc la ziua de mâine.

Florica Nicoleta Alexi

În perioada liceului și-a descoperit pasiunea pentru fizică și chimie. În anul 2011 a participat la concursul „*Pași pe urmele lui Edison*” în Cluj-Napoca, unde a obținut locul III. La același concurs, în anul 2012, după studiu intens și multă muncă a obținut locul I. În cadrul concursului *Candin Liteanu* organizat de Facultatea de Chimie, ediția 2011, a obținut nota 10, fiind totodată cea mai tânără dintre participanți.

În ceea ce privește activitatea de voluntariat, s-a implicat în numeroase acțiuni desfășurate în cadrul Facultății de Fizică, precum *Sâmbăta Experimentelor*, *Noaptea Cercetătorilor*, *Organizația pentru Știință* (2014, 2015 – Arad) și *Ziua Porților deschise*.

A ocupat funcția de reprezentant de an (din 2012) și a organizat cu succes activitatea celor patru secții. Totodată, a fost membră în Consiliul facultății începând cu anul 2013.

A obținut o bursă de studiu în Rusia (Moscova, Dubna), fiind singurul student din Transilvania care a obținut nota maximă în urma examenului de admitere. Studiul în cadrul acestui proiect s-a centrat pe fizica nucleară (reacții nucleare), urmând ca prin viitoarele proiecte să aprofundeze acest domeniu în perioada programelor de masterat și doctorat.

Proiectul pe care l-a desfășurat în anul universitar 2015-2016 pentru CSPA s-a numit „*Detecția de neutroni și radiație gamma folosind detectori de scintilație*”¹.

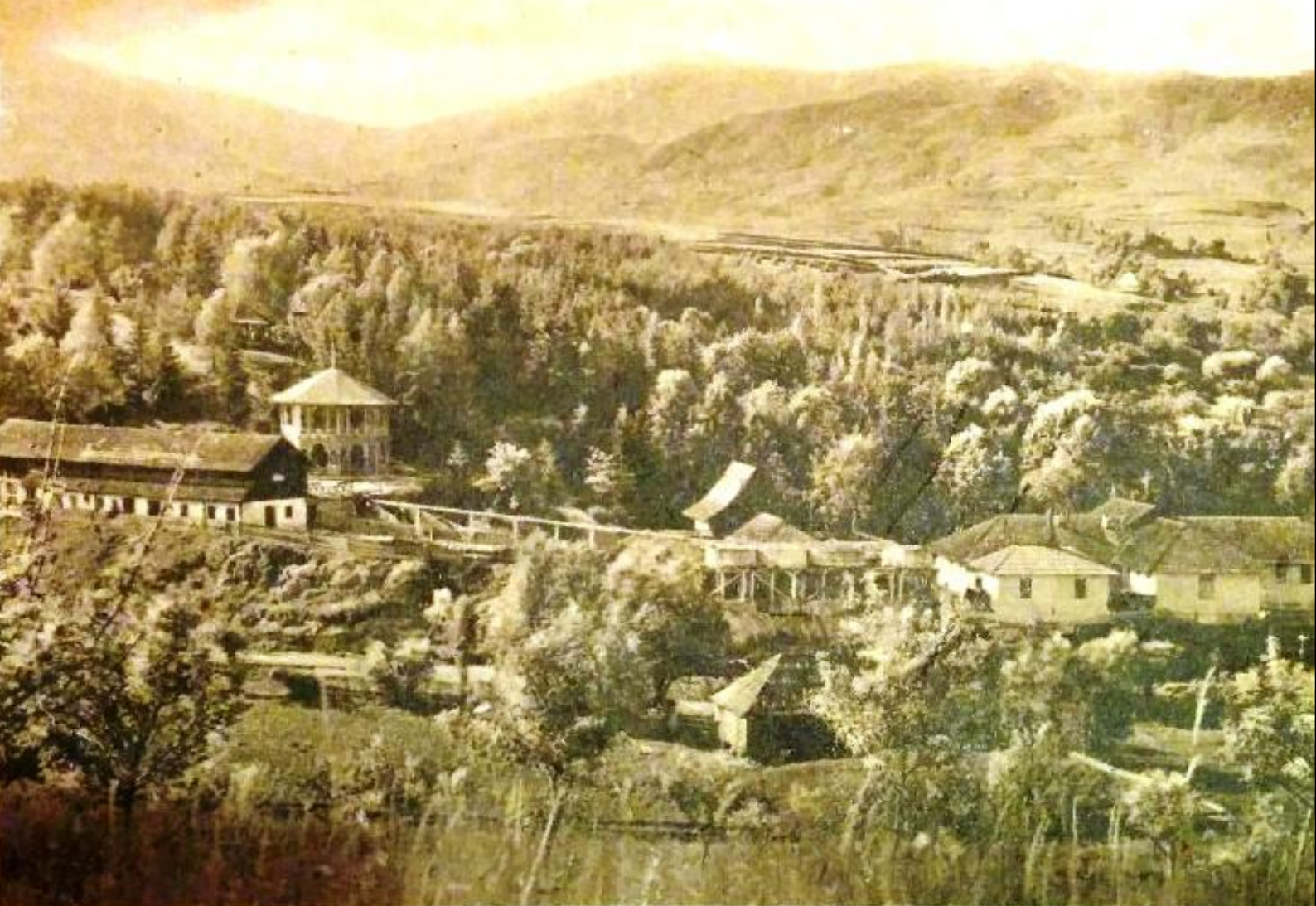

¹ <http://cspa.stud.ubbcluj.ro/nicoleta-alexi/>

BISERICĂ ȘCOALĂ SOCIETATE

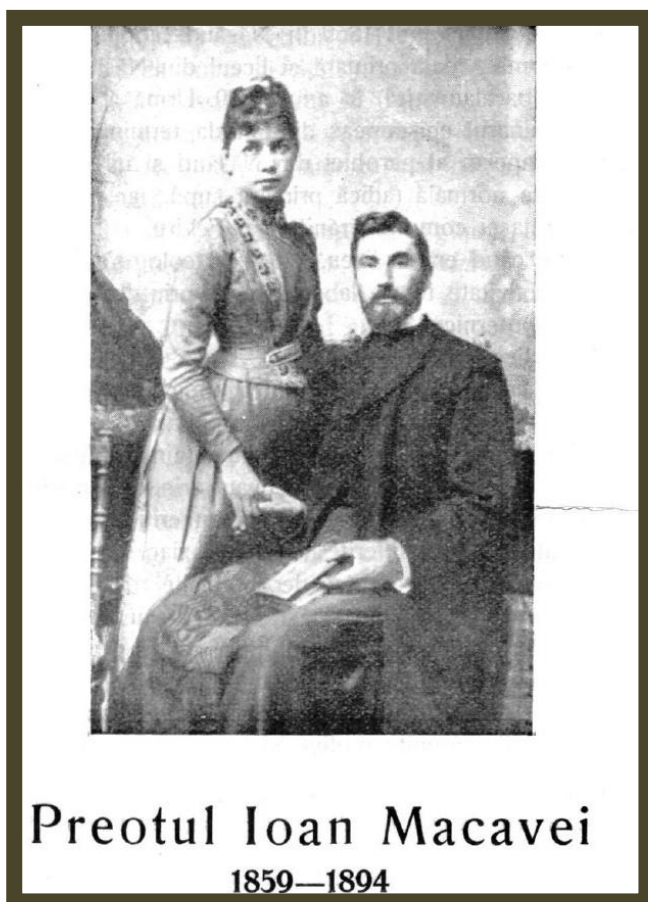

Sângeorgiuul-Român Vedere generală — Totalansicht — Teljes lát

O ÎNTÂMPINARE

Preot IOAN MACAVEIU

În numerele 117 și 118 al ziarului „Tribuna”, d-l Publiu, în lungul șir al articolelor domniei-sale „Fondurile grănicerești de la Năsăud”, se ocupă, în special, cu „firul roșu al necuviinței” ce l-a aflat cu deosebire în cele două scrisori deschise ce am adresat domnilor frunțași din ținutul nostru. Mai întâi de toate, trebuie să împărtășesc domnului Publiu că susțin întreg cuprinsul lor toate corespondențele, precum și cele două scrisori deschise ce am adresat mult onoratului domn Ioan Ciocan și, respectiv, domn Dănilă Lica pentru că voiesc să rămân consecvent principiului pentru care am scris. Și nu voiesc a-mi contrazice ca domnia-sa de câte trei ori într-un articol. Domnului Publiu trebuie să-i spun că scrisorile deschise privesc mai de-a-proape pe cele două persoane cărora le-am adresat. Dacă domnia-sa se simte cu „musca pe căciulă”, îmi pare

bine că poate să-și vadă păcatul.

Voiesc însă să știu, consideră-se domnia-sa că făcând parte dintre conducătorii ținutului nostru? Și pe lângă toate salturile iepurești ce se încearcă a face, îl aflu mai departe de aceia care pe la anul 1887, - după cum scria, dacă nu tot domnul Publiu, atunci un alt „cap de aur” din ținutul nostru sub anonimul „Aristide”, - țineau consultări până pe la miezul nopții, cum să apere „interesele fondurilor grănicerești”.

În rău ceas s-au ținut acele consultări. În loc să se apere interesele fondurilor, s-au slăbit. Și mult mă mir că domnul Publiu, în anul 1889, nu mai află oameni cu care să se înțeleagă? Ba este chiar imposibilă bună înțelegere!!

Preot IOAN MACAVEIU

Eu îi voi spune domnului Publiu pentru ce nu ne mai putem înțelege. Pentru că grănicerii au fost până acum tot amăgiți și înșelați. Am fost amăgiți și înșelați de cei „cu musca pe căciulă”, de cei „care au stat în serviciul fondurilor numai de dragul lui Ego” și de aceea care „au lucrat în mod negativ la prosperitatea acestor fonduri”. Dumneata îmi arăți pe aceștia, domnule Publiu, în nr. 61 al „Tribunei”.

Pe atari oameni trebuie să nu-i mai suferim în mijlocul nostru. Și știi de ce, domnule Publiu? Dacă dumneata ai atâta curaj, fii bun, ia piatra și dă chiar și în fratele dumnitale dacă e cu „musca pe căciulă”. Aceste sunt pentru mine dovezi, dovezi pipăibile, cum le-a stat și le stă la inimă unor oameni de ai noștri „prosperitatea fondurilor”. Și poate dintre aceștia, care au amăgit pe grăniceri, îi vor amăgi și mai departe sub firma comunelor politice. Dar domnul Publiu ar face un bun serviciu grănicerilor dacă le-ar publica în toată forma numele acestor „onorabilități” grănicerești. Apoi să vorbim de „firul roșu al necuviinței”.

Domnul Publiu trebuia să știe că eu, ca descendent de grănicer, am așteptat de la membrii comitetului vechi, începând de la mult onoratul domn director al fondurilor și până la domnul Publiu, ca să rămână credincioși principiului grăniceresc inaugurat la anul 1879. Domnul Publiu trebuia să știe că dacă-i place a numi pe domnii profesori patronați și patroni ai acestor fonduri, apoi și noi grănicerii și descendenții acelora așteptăm de la patroni apărarea fondurilor de orice ingerințe străine. Domnul Publiu trebuia să știe că fondurile nu sunt numai pentru remunerațiuni, de care și domnia-sa s-a împărtășit, ci deoparte pentru susținerea institutelor de învățământ și de altă parte, pentru ajutorarea și creșterea tinerimii române grănicerești.

Domnul Publiu trebuia să știe, în fine, că grănicerii au avut comitet și comisiune aleasă și „cârpită”, după domnia-sa, prin comisar. La această comisiune și la acest comitet domnia-sa ține cu mâini și picioare, chiar și după ce odată a enunțat comisarul, că activitatea li s-a finit. Domnul Publiu așa scrie despre comitetul și comisiunea veche: „Comitetul vechi a avut cap și organ executiv, a avut președinte și comisiune administrativă, pe ai căror membri eu tot ca atari îi consider și mai departe, etc.

Le scrie aceste domnul Publiu, după ce odată combate pe toți cei de altă părere care, adică, ca români grăniceri nu voiesc a se pune pe bazele statutului impus.

Ei bine, domnule Publiu? Pentru ce ai scris dumneata după toate aceste prin 21 februarie a. c. în acel înțeles, ca să se aleagă membrii în comitet și comisiune? Pentru ce aceasta, dacă dumneata ai considerat tot ca atari pe membrii comitetului vechi? Pentru ce nu ai rămas până în sfârșit consecvent ideilor puse la început pe hârtie? Dumneata voiești a pluti în două luni. Voiești a merge și cu grănicerii și cu negrănicerii.

Domnule Publiu? Această școală a încetat ca să se mai facă astăzi. Să nu ne mai amăgim unii pe alții. Să spunem ceea ce simțim așa, ca să ne înțeleagă lumea și să ne știe judeca. Voiesc să știu, ai dumneata încredere în noul comitet? Eu ți-o spun și dumnitale și tuturor care voiesc a ști că nu mai am încredere în actualul comitet. Nu am încredere, deoarece ca grănicer îmi am reprezentanții în comitetul vechi, aleși pe baza obiceiului grăniceresc. Aceia dintre membrii comitetului vechi care, totuși, am primit mandate noi, pe lângă cele vechi, nu le restă decât să renunțe de la unul. Dacă și dumneata, domnule Publiu,

O ÎNTÂMPINARE

ai două mandate, omenia dumnitale aduce cu sine, ca să te pronunți numai pentru unul. O zic aceasta pentru ca să cunoaștem pe adevărații conducători de până acum ai grănicerilor și pe cei ai comunelor politice. Dacă pe cei dintâi îi voi afla și dincoace, repeșesc cele zise în scrisoarea deschisă adresată special domnului Dănilă Lica: conducătorii care până acum își băteau piepturile cu viul interes ce-l au întru apărarea fondurilor, întorcându-și fețele, s-au făcut asemenea cameleonului. Pe aceștia dar, care până acum, adică până la 6 aprilie a.c., - și nici pe toți reprezentanții comunelor politice, - i-am înțeles, când am scris aceste special domnului Dănilă Lica. Aceia care se dau după păr și se întorc după cum suflă vântul!?

Domnul Publiu trebuia să știe că încă în prima corespondență de la 7 martie a.c. am scris ce au făcut membrii comisiunii și ai comitetului vechi. Poftească a o citi. Dar votul meu supărat pentru cine a fost făcut?

Domnul Publiu așa știu că în dimineața zilei de 6 aprilie a.c. a fost în sala unde s-a ținut conferința noilor membri. Îi voi spune acum, că acolo, am fost provocat în auzul aproape unanim al membrilor din partea domnului avocat Dănilă Lica, ca să mă declar dacă am scris corespondențele din ziarul „Tribuna” la îndemnul domniei-sale? Și i-am spus că o voi face pe cale publică. Domnia-sa a zis: „Îndată ce am intrat în Năsăud, domnii dumneavoastră m-am întrebat că pentru ce te îndemni să scrii la „Tribuna”.

Îl rog pe domnul avocat Dănilă Lica ca din deferență față cu persoana mea, să binevoiască a declara domnia-sa, dacă m-a provocat sau nu în ziua de 6 aprilie a.c.

În fine, i-o spun domnului Publiu că regret mult că domnia-sa scrie la adresa mea după informațiunile ce și le dau alții la câte un pahar de vin. Și mai cu seamă regret împrejurarea aceea că domnia-sa se face chiar detectivul ospătărilor și localurilor publice.

După toate aceste, declar că în polemici voiesc să discut cu domnia sa chiar despre fondurile noastre grănicerești care sunt proprietatea numai a românilor grăniceri și a descendenților acelora. Domnul Publiu ar face cu mult mai bine dacă ar publica vorbirea domnului Dr. Alexi, precum și declarația consorțiilor domniei-sale. Și după aceea să întrebăm, de unde și până unde „necuviința”? vom ști că altmintrelea bat orele și altmintrelea arată arătătoarele¹.

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VI, 1889, nr. 139, pp. 554-555.

Fondurile grănicerești din Năsăud

Dr. Artemiu Publiu Alexi

- II -

Drept continuare a discuțiunii începute mai înainte asupra fondurilor grănicerești din Năsăud, lăsăm să urmeze mai întâi următorul

Protocol:

Susceput în adunarea generală a comitetului fondurilor centrale scolastice și de stipendii din districtul Năsăud, ținută la 6 aprilie 1889 în Năsăud sub prezidiul Ilustrității sale baron Dezideriu Bánffy, comite suprem și comisar regesc, funcționând ca notar ad-hoc Ioan Ciocan și dr. Alexiu Larionesi, fiind de față următorii membri aleși de comunități și anume:

1. Simion Beșan din Monor
2. Ilie Cincia din Gledin
3. Istrate Suciu din Șieut
4. Mihai Pop din Sântioana
5. George Morariu din Nușfalău
6. Cirilă Deac din Ruși-munți
7. Dănilă Lica din Morăreni
8. Ilie Posmușan din Ragla
10. Gavrilă Cormoș din Rusul-Bârgăului
11. Atanasiu Ușeriu din Susenii-Bârgăului
12. Teodor Vrajmaș din Prundu-Bârgăului
13. Dr. N. Hângănuț din Mureșenii-Bârgăului
14. Simion Monda din Bistrița-Bârgăului
15. Maxim Pop din Sângeorgiu
16. Lazăr Avram din Maier
17. Gavrilă Nechiti din Ilva-Mică
18. Gavrilă Scridon din Feldru
19. Dr. Ioan Mălaiu din Leșu
20. Dr. Ioan Pop din Sân-Iosif
21. Ioan Isip din Măgura [Ilvei]
22. Pamfilie Grapini din Șanț

Dr. Artemiu Publiu Alexi

23. Sever Orban din Cuşma
24. Vasiliu Terente din Romuli
25. Ioan Ciocan din Telciu
26. Nicolae Rus din Hordou
27. Ioan catone din Salva
28. Dr. Paul Tanco din Runc
29. Ioan Jarda din Mititei
30. Petru Vertic din Mocod
31. Gavrilă Man din Zagra
32. Iacob Prădan din Găureni
33. Dr. A. P. Alexi din Plai
34. Dr. Alexiu Larionesi din Poieni
35. Iacob Pop din Rebra
36. Ioachim Mureşan din Rebrişoara
37. Ioan Pavel din Parva
38. Ieronim Slăvoacă din Ilva-Mare.

Apoi, următorii membrii numiţi de înaltul minister regesc unguresc:

1. Grigore Pletos
2. Dr. Emil Filipan
3. Vasile Pop
4. Anton Georgiu
5. Vasile Onigaş
6. Ştefan Vărărean
7. Procopiu Cutean
8. Iacob Ianos
9. Bodo Kalman

Adunându-se membrii suprascrişi în sala menită pentru şedinţă, acesta prezentându-se, ocupă locul prezidial.

I

Preşedintele aduce la cunoştinţa adunării generale că înaltul regim, deoarece nici statutul subaşternut şi retrimis spre întregire, nici statutul subaşternut din nou, nu au corespuns îndrumărilor date de înaltul regim, a compus statutul pentru administrarea fondurilor, acela s-a întărit de către Maiestatea sa că înaltul regim doreşte ca statutul să se pună numai în praxă şi pentru aceea a făcut dispoziţiunile necesare pentru alegerea membrilor celor de ales şi pentru numirea celor ce sunt a se numi în sensul statutului. Prezintă pe membrii aleşi şi pe cei numiţi, roagă membrii adunării ca în decursul pertractării să fie obiectivi, roagă pe Ioan Ciocan şi dr. Al. Larionesi ca să funcţioneze ca notari, iar pe membrii dr. P. Tanco şi Ioan Jarda îi concredă cu verificarea protocolului şi apoi declară şedinţa de deschisă. Totodată îşi exprimă regretele că această şedinţă s-a fixat pe zi de sărbătoare, însă

Fondurile grănicerești din Năsăud

declară că aceasta este a se ascrie numai acelei împrejurări că sărbătorile ritului grecesc nu sunt însemnate în calendarul oficial.

Membrul și notarul Ioan Ciocan, făcând pe scurt istoricul dezvoltării organizației fondurilor de la început până azi, și el roagă din parte-și pe membrii adunării ca în decursul dezbaterilor să fie calmi și să cumpănească bine toate împrejurările.

1. Președintele dispune a se citi ordinațiunea de introducere a statutului de sub nr. 258/1889, nr. 170/1889 a fondurilor scolastice centrale.

Ad. 1. Ordinațiunea se citește de notarul dr. Al. Larionesi în limba maghiară și de notarul Ioan Ciocan în limba română.

2. Președintele dispune citirea statutului.

Ad. 2. Statutul se citește prin notari în limba maghiară și în traducere românească.

3. După aceasta, membrul ales Dănilă Lica, cerând cuvântul, declară în numele său și în numele mai multor că acest statut nu este efluxul voinței fondatorilor și proprietarilor acestor fonduri, ci este un statut impus și compus de înaltul regim fără voia și concursul fondatorilor și proprietarilor, că nu se unește cu determinațiunile documentului fundațional dato 18 august 1865 și că dispozițiunile lui sunt diametral opuse instrumentului fundațional sancționat de Maiestate, că [el] conține în sine foarte multe dispozițiuni care jignesc foarte tare dreptul de proprietate și de liberă dispunere a fondatorilor și descendenților acelora, că nu este altceva decât o perpetuare a comisariatului, că dânsul și consorții săi sunt departe de a se împotrivi dispozițiunilor înaltului regim și ale Maiestății Sale, dacă este în contra convingerilor, că față cu situațiunea ce s-a creat să se facă înșiși executori ai atâtor dispozițiuni care iau din mâna fondatorilor dreptul de administrare, iau averea lor proprie și o dau altora care nu au contribuit cu nimic la ea și nici că o pretind, răstoarnă principiile fundamentale ale documentului de donațiune și, în genere, lucră contra expresii voințe a fondatorilor. Ridicând protest față de atari dispozițiuni, își ia voie a-și da cu atât mai vârtos abdicarea din comitet, cu cât, după părerea lor, sunt aleși de atari corporațiuni cărora, în virtutea documentului fundațional dato 18 august 1865, dreptul de alegere nu li se compete. Apoi citește declarațiunea făcută în scris dimpreună cu toate motivele, o predă pe aceea în text românesc și în traducere ungurească președintelui adunării, cere ca despre această declarațiune să se ieie act în protocol, iar declarațiunea să se alăture la protocolul ședinței. După aceasta, îndreptându-se către ceilalți membri din comitet, îi roagă, că dacă rămân și mai departe membri, să lucreze în înțelesul documentului fundațional și al intențiunii fondatorilor, le recomandă perseverență și dorindu-le succesele cele mai bune în interesul fondurilor, părăsesc ședința dimpreună cu membrii Gavrilă Man, Atanasiu Ușieru, Ilie Cincia, Simion Monda, Vasiliu Terente, Ciril Deac, Ieronim Slăvoacă, Ilie Posmușan, Pamfilie Grapini și Istrate Suci.

După aceasta membrul ales Dr. A. P. Alexi, cerând cuvântul în numele său și al celorlalți membri aleși, care însă au părăsit adunarea, face următoarea declarațiune verbală și cere a se lua la protocolul acestei ședințe:

Recunoaștem că toate motivele dezvoltate și specificate în declarațiunea domnului Lica et cons. Sunt adevărate, întemeiate și aderăm la ele în tot cuprinsul lor, și dacă acea de-

clarațiune s-ar mărgini numai la protestare, însă nu s-ar sfârși ca hotărârea de a demisiona și de a părăsi terenul dat acestei reprezentanțe, o ar subscrie în întregul ei cuprins.

Convingerea noastră însă ne oprește de la abdicare și ne impune a nu părăsi terenul din următoarele motive:

Pentru că statutul de față este sancționat de Maiestatea sa, față cu care trebuie să ne supunem; însă ca orice lege omenească, așa și aceasta poate cu vreme să se modifice și să se revendice toate acele scăderi, pe care le credem a fi în disonanță cu principiile și dispozițiile instrumentului fundațional.

Pentru că scopul acestor fonduri este cultura și progresul în știință pentru care, niciodată, nu vom înceta a ne lupta și nu credem ca în secolul prezent, numit al luminii, al libertății și dreptății popoarelor și indivizilor, mai este posibilă împiedecarea pentru durată în lupta pentru cultură; nu putem presupune la nici un om cult, cu atât mai vârtos de la cei chemați în fruntea statului intențiunea de a ne opri în progresul culturii.

Pentru că scrupule ce se nutresc față cu statutul, lămurindu-se adevărata stare a lucrurilor, se pot delătura, și cred că se vor delătura cu ocaziunea facerii regulamentelor, iar prin paragraful prin care este rezervat dreptul de a face modificări în statute, făcându-se lumină de-ajuns în lucru, se pot îndrepta multe din acele dispozițiuni ce stau în disonanță cu intențiunile fondatorilor și cu principiile instrumentului fundațional sancționat.

Pentru că orice luptă nu este bine a se părăsi terenul, căci terenul este anevoie de câștigat¹.

Ioachim Mureșan propune că din cauză că statutul nu este cunoscut celor interesați, că din o singură citire nu-și pot face idee clară despre cuprinsul lui, să se amâne ședința, să se instituie o comisiune de redacție care să traducă în curând, să tipărească statutul și să-l împartă pe la membri și numai după aceea să se convoace o altă adunare a comitetului.

Ad. 3. Președintele declară că statutul comunicat fiind fapt îndeplinit și sancționat de Maiestate, nu poate concede discuțiuni meritorii asupra lui. Declară că despre protestul domnului Lica se va lua notă la protocol, iar declarațiunea subașternută în scris se va aclude amăsurat dorinței la protocolul ședinței, având de a forma o parte întregitoare a aceluia.

Declarațiunea domnului dr. A. P. Alexi se va lua la protocol, iar propunerea domnului Ioachim Mureșan nefiind sprijinită decât de singur propunătorul, - după ce ceilalți subscriși în ea au abzis de a fi membri și după ce cererea de amânare intenționată fără de cauză nu se poate considera, nici pune ca obiect de pertractare, - nu se primi și, astfel, trece la ordinea zilei.

4. Se pune pe tapet alegerea limbii de pertractare și administrare și președintele dispune a se citi capitolul 9 din statute. După citirea acestui paragraf, membrul Ioan Ciocan propune limba românească ca limbă de pertracțiune și administrare.

Ad. 4. Prin aclamațiune se primește ca limbă de pertractație și administrare limba românească.

5. Președintele pune la ordinea zilei alegerea președintelui comitetului care are să

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VI, 1889, nr. 112, p. 436.

Fondurile grănicerești din Năsăud

fie, totodată, și președintele comisiei administrative și prin orientare, lasă să se citească capitolele respective din statut referitor la această alegere. Se citește capitolul 21, aliniatul ultim, capitolul 22, părți aferente și capitolul 23, aliniatul „a”. după aceasta, membrul dr. P. Tanco propune pentru alegerea de președinte al comitetului care e, totodată, și președinte al comisiei administrative, pe Ioan Ciocan.

Ad. 5. Se alege cu aclamațiune de președinte al comitetului care este totodată și președinte al comisiei administrative, Ioan Ciocan, pe ciclu de 6 ani.

Fiind timpul înaintat, președintele suspendă ședința și anunță continuarea aceleia pe ora 4 după amiază.

II

Ședința s-a continuat tot în acea zi la ora 4 după amiază.

6. Președintele deschizând ședința anunță că punctul următor al programului este alegerea membrilor în comisiunea administratoare.

Se alege o comisie candidatoare în persoanele lui Ioan Ciocan, Gavrilă Scridon, Dr. Nic. Hângănuț, Teodor Vărăjmaș, Dr. Ioan Pop și Simion Beșan care au să candideze, atât pe membrii comisiei administrative, cât și pe ai comisiei cenzurătoare.

Ad. 6. Comisia candidatoare propune și se alege cu aclamațiune ca membri în comisiunea administratoare pe ciclul de 6 ani: Dr. Paul Tanco, Nicolau Rus, Ioan Jarda, Dr. Alexiu Larionesi, Gavrilă Scridon și Petru Vertic.

7. Președintele pune pe tapet alegerea comisiei cenzurătoare.

Comisia candidatoare propune și se alege cu aclamațiune: Gherasim Domide, Lazar Avram, Iacob Prădan și Dr. A. P. Alexi pe timp de un an.

8. Se pune pe tapet pertractarea rațiunilor de pe anul 1887. Notarul Alexiu Larionesi citește raportul comisiei cenzurătoare și supracenzurătoare.

Ad. 8. Comitetul, pe baza acestor rapoarte, acceptă rațiunile de pe 1887 în tot cuprinsul lor și dă absolutoriu comisiei și angloiaților de la casă; cu lichidarea onorariului comisiei cenzurătoare și supracenzurătoare se însărcinează comisia administratoare.

9. Se pun pe pertractare rațiunile de pe anul 1888. Notarul Dr. Alexiu Larionesi citește raportul comisiei cenzurătoare și supracenzurătoare referitor la aceste rațiuni.

Ad. 9. Comitetul, pe baza raporturilor comisiei cenzurătoare și supracenzurătoare, acceptă rațiunile de pe anul 1888 în tot cuprinsul lor și dă absolutoriu comisiei administrative și angloiaților de la casă, iar cu satorirea onorarelor comisiei cenzurătoare și supracenzurătoare se însărcinează comisiunea administratoare.

Programul fiind exhaustat, președintele mulțumește adunării pentru tactul arătat și asigură că, atât domnia-sa, cât și regimul cu compunerea statutului au avut cea mai bună intenție, încât membrii comitetului sau fondatorii cu referință la dreptul privat și la alte dispozițiuni ale statutului ar avea oarecare scrupule, este de fermă speranță și convingere că aceia pe calea sa se vor putea delătura, - declară că comitetul vechi și comisiunea veche prin aceasta au încetat de a funcționa, iar până va sosi de la înaltul minister întărirea președintelui

Dr. Artemiu Publiu Alexi

ales, concrete cu conducerea prezidiului și a întregii administrațiuni pe Ioan Ciocan; provoacă pe membrii aleși ai comisiunii administratoare ca să se întrunească pe 7 aprilie la ora 10 sub prezidiul său în ședințe de constituire și asigură comitetul că se vor lua dispozițiunile de lipsă, pentru a se face regulamentele speciale prevăzute în statut și că se vor lua în curând toate dispozițiunile necesare ca comisiunea veche să poată preda la cea nouă, ca așa toate agendele administrațiunii să vină în cursul lor normat prin statut, și cu aceste încheie ședința.

Președinte:

Dezideriu Bánffy, comite suprem și comisar regesc

Notari:

Ioan Ciocan, Dr. Alexiu Larionesi

Verificatori:

Dr. Paul Tanco, Ioan Jarda¹.

Vechiul Năsăud

(din colecția Dorin Dologa)

¹ *Ibidem*, nr. 113, p. 450.

DESCRIEREA HOTARULUI COMUNEI SÂNGEORZ-BĂI

Dorin Dologa

Hotarele au o importanță istorică deosebită. Ele cuprind teritorii pe care se află resurse ale solului și subsolului, precum și o populație. Pentru acapararea de teritorii și modificarea hotarelor s-au purtat războaie, s-au dus acțiuni diplomatice. Hotarele delimitează un teritoriu asupra căruia se exercită o autoritate. Stăpânirea unui teritoriu asigură o anumită putere și un anumit prestigiu. Resursele de pe teritoriul delimitat de hotare asigurau până la urmă supraviețuirea comunității respective. Între comunitățile vecine apărea litigii legate de hotar. În anul 1564 birăul¹ Grigore al Bistriței arăta că oamenii din Sângeorz au venit să se plângă împreună cu cei din Ilva pentru hotar. Birăul era de părere că sângeorzenii nu pot avea dreptate deoarece sunt așezați pe râul Someș și nu pe Ilva și că trebuie să se întindă numai până la hotarul satului Maieru. Pârcălabul Ghețău, Mihul Capotă, Jurjea, judele din Maieru, împreună cu măiereni, Mihoc și satul Sângeorz, Trif și alți săteni din Ilva, Andreica și satul Feldru au negociat ajungând la o înțelegere stabilind și o clauză prin care se hotăra că acela care va încălca înțelegerea trebuia să plătească 40 de zloți².

Redăm în continuare descrierea hotarului comunei Sângeorz Băi din anul 1851:

„Satul Sângeorz cu al său teritoriu se mărginește către răsărit cu ținutul satului Maieru, către miazăzi cu <ținutul satului> Poieni (Sân Iosif)³, către apus cu <ținutul satului> Ilva Mică și a Feldrului, către miazănoapte cu <ținutul satului> Parva și Muntele Craia a Rebrei, apoi cu al său munte Dosul Grajdului.

Hotarul se începe de către răsărit numit la Caba de la o movilă de pământ ridicată în care se află o piatră îngropată și înscrisă cu litera S. F. și anul 1851, de unde se trage granița spre miazănoapte pe Valea Cabii în sus până la 190 de pași unde pe locul lui Cosma Isip din Maieru e o movilă de piatră și pământ înnoită; de aici în dreapta spre răsărit și puțin și spre miazănoapte totuși ținând valea prin mai multe cârligături⁴ până la fântâna Cabii unde la 200 de pași e o piatră însemnată cu † (semnul crucii) și drept la deal spre miazănoapte pe mijlocul jgheabului până în Vârful Măgurii în tărniță la 300 de pași între două pietre e o movila de piatră făcută în care e o piatră stătătoare înscrisă cu †; în această linie până în Săștina Porcoii pe locul Strâmbului din Maieru la 400 de pași se află o movilă de pământ, apoi la deal pe plaiul vechi și în dreapta la 450 de pași pe marginea locului Petiitului din Maieru s-a ridicat o movilă de pământ și piatră numită La Mese.

¹ Primarul.

² N. Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței (Scrisori domnești și scrisori private)*, partea a II-a, Editura Librăriei Socecu & Comp, București, 1900, p. 113.

³ Poiana Ilvei.

⁴ Teren accidentat, brăzdat de văi și prezentând multe denivelări.

Dorin Dologa

De aici de-a lungul printre locul Petiitului și printre cel sătesc al Sângeorzului până în marginea pădurii la 200 de pași și mergând pe lângă deal prin pădure la 160 de pași mai încolo costiş la deal la 60 de pași s-au pus movile de pământ și piatră, cea din urmă lângă plaiul bătrân de la vale apoi până la 1260 de pași în mai multe locuri s-au însemnat fagii cu †.

Sub plai se află o stâncă însemnată cu †, de unde oblu¹ la deal la 70 de pași aproape de plai e o movilă de pământ și piatră aruncată și costiş înspre miazănoapte la 300 de pași între Muncelu se află o movilă de pământ și piatră, apoi ieșind pe plaiul din pădure iar între Muncel la 70 de pași s-a făcut o movilă de pământ pe o piatră stătătoare înscrisă cu †. Acum merge granița pe dunga Muncelului spre răsărit puțin spre miazănoapte în depărtare de 700 de pași, aici e o piatră în care se află tăiat semnul † și înainte tot dunga dealului ținând până sub viran Muncelului la 400 de pași s-a ridicat o movilă nouă de pământ și piatră, apoi urcând pe picior tocmai în Vârful Muncelului la 300 de pași s-a reînnoit movila aflată cu pământ și piatră, de la care e aproape și o piatră însemnată cu †; de aici coborând la vale până la 300 de pași în piciorul fântânii e o piatră în care se află tăiat semnul † și aproape de aceasta stă o movilă de pământ și piatră, apoi tot la vale pe picior la 200 de pași iar o piatră însemnată cu †

Din piciorul fântânii unde se desparte hotarul spre Maieru merge granița în mâna stângă spre asfințit până în Prislopul Surducului; aici la 1000 de pași e o movilă de pământ pusă; de aici la vale coborând tocmai la Izvorul Surducului, apoi ținând Valea Vinului în jos până în gura Izvorului Bârledelui la 1000 de pași e o piatră mare înscrisă cu †, de unde întoarce granița în dreapta la deal pe izvor spre miazănoapte până la fântână, apoi ieșind în Nedeia Țăranului în vârf la 800 de pași s-a făcut o movilă de pământ, de la care se sucește linia spre asfințit coborând pe Izvorul Hojmelor până în Valea Pietrelor unde la 100 de pași se află o movilă de pământ; de aici închipuie Valea Pietrelor granița până în Râul Cormaia la 400 de pași de unde se începe hotarul cu rebrenii urcând la deal costiş cam spre miazăzi prin pădure până în Pietriceaua Stâncii la 1000 de pași - această stâncă e înscrisă cu semnul † – în această direcție mergând până în Izvorul Bidionului la 300 de pași este o movilă de pământ și la 200 de pași în Dealul Borcii sunt mai mulți arbori însemnați cu ††† apoi trecând izvorul și ieșind în marginea Sulhei la 500 de pași s-a înnoit movila de pământ aflată, de unde costiş la deal spre asfințit la 20 de pași de la deal de locul lui Vasile a Popii lângă un fag însemnat cu † s-a pus o movilă de pământ; de aici tot la deal mergând pe la deal de locul Ciociului la 40 de pași apoi la 20 stau movile de pământ și lângă cea din urmă stau doi molizi însemnați cu † și cu Nr. 2. De aici în mâna dreaptă pe plai printre locul lui Filipșan Costan și Muntele Krajala 100 de pași de la dealul de plai s-a pus o movilă de pământ și ținând plaiul până la 20 de pași iar lângă un molid însemnat cu † <se află> o movilă de pământ, de unde intră granița în selha Orgii, în care linie sunt mai mulți molizi însemnați cu †† și la 80 de pași e o movilă de pământ reînnoită lângă care doi pași înapoi este un molid mare însemnat cu ††††† și Nr. 2; trecând peste Izvorul Orgii lângă care la 250 de pași e un molid însemnat cu ††††† și la 5 pași înainte e o movilă de pământ aruncată, de unde urcă granița către Piciorul Orgii la 20 de pași e o stâncă însemnată cu †, pe picior la deal la 30 de pași și ajungând în Poiana lui Cirilă

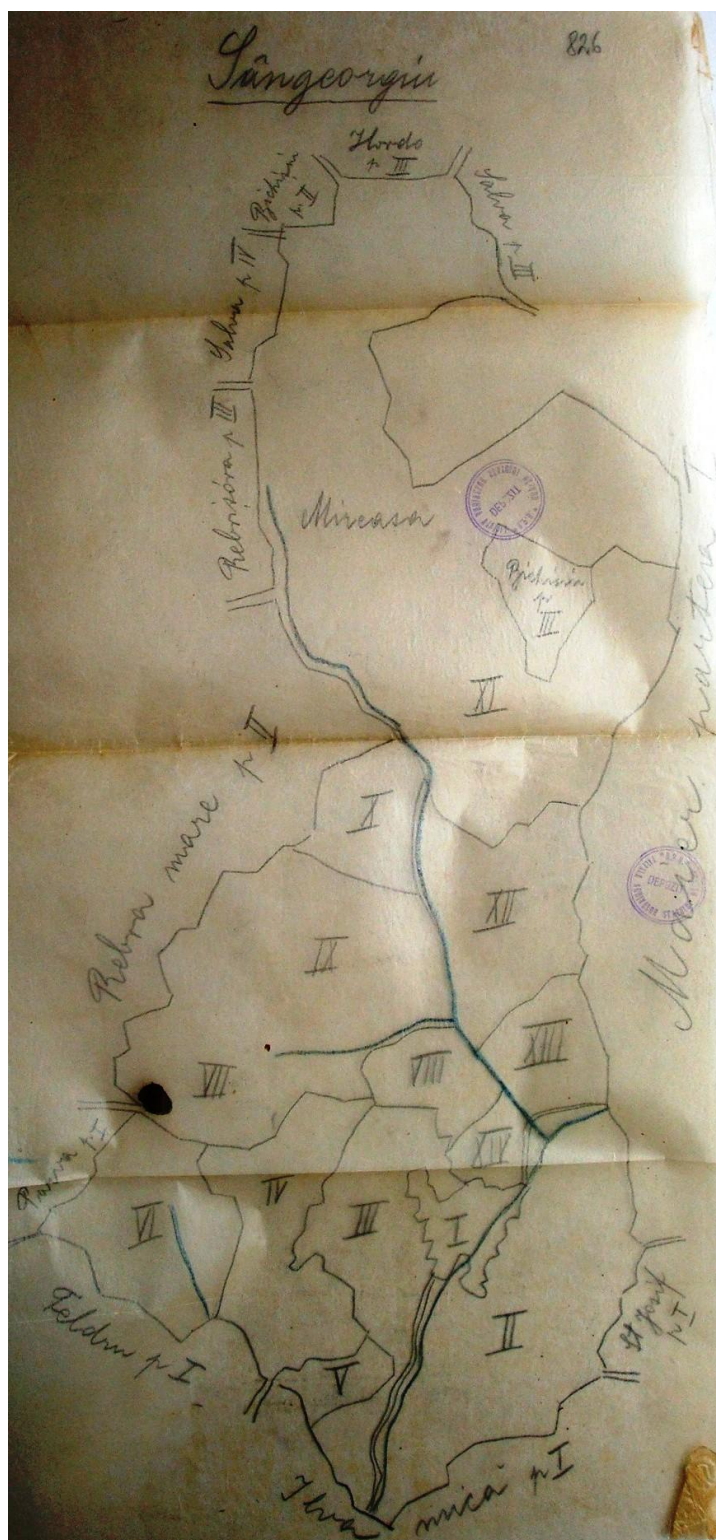
¹ Drept.

DESCRIEREA HOTARULUI COMUNEI SÂNGEORZ-BĂI

Râmbulea trecând pe marginea de-a dreapta până de la deal de locul acestui om 30 de pași s-au pus movile de pământ, de la cea din urmă urcă granița în Vârful Dușilor, aici la 30 de pași e o stâncă mare însemnată cu †, de unde spre asfințit pe Piciorul Dușilor <la> vale până unde iese plaiul în picior la 300 de pași s-a ridicat o movilă de pământ și tot pe picior la vale până în Tarnița Dușilor, unde terminându-se hotarul cu rebrenii se începe cu luncanii, aici la 600 de pași e o movilă de pământ pe lângă un fag însemnat cu †† – acum plaiul formează granița, la 500 de pași e un molid însemnat cu † și Nr. 4 și ajungând la Comarnice în depărtare de 200 de pași, apoi pe dunga dealului la 500 de pași se află movile de pământ puse cea din urmă pe lângă un fag, de unde urcă granița la Vârful Măgurii 20 de pași, aici s-a reînnoit movila aflată. De aici coborând oblu la vale până în Poiana lui Puițau la 30 de pași în marginea acestei poieni și tot la vale la 20 de pași stau movile de pământ, cea din urmă lângă un molid însemnat cu mai multe cruci, apoi coborând la vale spre plai la 30 de pași aproape de plai e o movilă de pământ reînnoită, mai încolo ținând plaiul până în Prislop la 1400 și la deal la 100 apoi iar la 100 de pași s-au ridicat movile de pământ, cea din urmă între doi molizi, de unde se trage granița până pe locul Sălăgeanului la 100 și în depărtare care de 100 de pași între locul Scurtului și cel sătesc al Sângeorzului sunt movile de pământ; de aici pe locul din urmă numitului la 100 și în Vârful Locurelelor iar la 100 de pași sunt movile de pământ, cea din urmă pe lângă un fag aruncată. De aici închipuie plaiul care se trage în linie cârligată¹ granița până la Semne în Dealul Luchi în depărtare de 1200 de pași, aici lovește hotarul Sângeorzului și a Parvei cu a Rebrei și a Feldrului, unde de către toate patru comunitățile s-a pus o movilă mare de pământ. Acum atingându-se granița de a Feldrului se întoarce spre răsărit la 60 de pași spre un fag (frasin) însemnat cu †, apoi la vale la 50 de pași lângă un fag s-au ridicat movile de pământ, de unde la 100 de pași e un fag cu semnul Θ; de aici merge linia pe Valea Dumei în depărtare de 2000 de pași până între văi unde se află o movilă de pământ și piatră și trecând valea spre miazăzi până în gura pârauului Poienii Albastre la 30 de pași, apoi la deal pe pârau până la obârșia pârauului Poieni numite pe locul lui Dărăban lângă fântână la 1200 de pași află o movilă de pământ, tot la deal până în vârful Dealului Gol la 400 de pași pe locul lui Cosma Ianoș s-a pus o movilă de pământ. De aici către Vârful Runcului la 600 de pași pe locul lui Ștefan Buia e o movilă de pământ și în Vârful Frăsinișului la 1200 de pași, apoi drept în vale pe picior la 200 de pași sunt movile de pământ, între aceasta din urmă se află o piatră înscrisă cu litera M. Aici se termină hotarul cu Feldru și se începe cu cel al Ilvei Mici mergând pe picior la vale la 40 de pași s-a făcut o movilă de pământ lângă un mesteacăn lângă locul Mogii și al lui Tănase George Pop, de unde cam în stânga merge granița în pârau întorcându-se spre răsărit ținând răzorul pe locul lui Onisim Mogia până la 260 de pași s-a pus lângă un fag însemnat cu † o movilă de pământ tocmai la obârșia pârauului Basacanului, apoi în stânga numai ceva spre răsărit la 180 de pași iarăși o movilă de pământ; aici e capătul gardului ilvenilor. De acolo oblu către răsărit sosind în Dealul Cucuresei la capătul locului Lăzărichii la 160 de pași, apoi pe deal la vale la 100 de pași, mai încolo spre miazăzi și asfințit pe lângă gardul țarinei la 500 de pași printre locul lui George Ilieni și a lui Nicoară se

¹ Curbă, îndoită, încovoiată, strâmbă.

Dorin Dologa

află movile de pământ, mai încolo pe lângă gardul casei în linie cârligată la 30 de pași pe lângă un mesteacăn iarăși o movilă de pământ. De aici prin mai multe cârligături însă tot pe lângă gard în piciorul Iliei la 480 de pași s-a făcut o movilă nouă de pământ de unde mergând hucii până în groapa Iliei la 500 de pași este movilă de pământ tocmai pe locul lui Clement Gagea și la vale la 30 de pași, apoi prin hucii la 400 de pași s-au ridicat movile de pământ, cea din urmă pe locul Butuceanului; de acolo pe Piciorul Iernaticului în vale la 400 de pași e o movilă de piatră și la 240 de pași lângă drum în Veneș se află o movilă mare de pământ de unde pe apă adică pe Someș în jos până în capul luncii Rusului la 240 de pași s-a făcut o movilă de pământ și piatră lângă un arin, apoi costiș pe lângă gardul țarinei până la obârșia Izvorului Bărcanului la 350 de pași e movilă de pământ și piatră. De aici costiș spre răsărit până în Dealul Zagii la 200 de pași și costiș spre miazăzi în mâna dreaptă de 100 de pași s-a pus o movilă de pământ, cea din urmă lângă un fag între pâraie, de aici costiș spre miazănoapte și răsărit la 300 de pași o movilă de pământ între locul Gagii și a lui Tănase Pop, tot în această linie până în Piciorul Ilișoii între locul lui Tănase

Pop și a lui Macsimoaie apoi a lui Filip Gagea la 180 de pași altă movilă de pământ. De aici la vale spre răsărit până între pâraie la 300 de pași e o movilă de pământ lângă un fag, de aici pe pâraul Luncii la deal până la 100 de pași o movilă de pământ lângă un fag mare, de unde

DESCRIEREA HOTARULUI COMUNEI SÂNGEORZ-BĂI

merge granița pe corugă până la un loc, apoi peste câmp la deal printre locul Cârcului și a lui Prangate la 200 de pași e o piatră înscrisă cu literele P. M. De aici costîș spre miazănoapte pe Piciorul Cârștii apoi pe locul Cârcului la 250 de pași e o movilă de pământ, de unde spre răsărit pe lângă gardul țarinii până între pâraie la 350 de pași și trecând pârâul peste Piatra Margarenilor până pe locul lui Matei și a lui Andresi la 500 de pași, apoi la 300 în Calea Moldoveanului între pâraie sunt movile de pământ; de la aceasta din urmă costîș la deal apoi pe deal până în Vârful Prislopului la 500 de pași și lângă o răchită e o movilă de pământ; trecând vârful și coborând pe picior la vale până în capătul gardului lângă Valea Giurgeasca la 300 de pași e o movilă de pământ și piatră spre un fag tânăr, de unde pe vale în jos până în marginea locului lui Flore la 500 de pași e o movilă de pământ pe o piatră, de aici apucă granița spre miazănoapte la pârâul lui Horotău de 50 de pași și pe pârâu la deal până pe dâmb la 100 de pași în dreapta sunt movile de pământ, de acolo tot pe pârâu până la 600 de pași între locul lui Flore și a lui Prangate e spre Oraia o movilă de pământ făcută apoi pe corugă la deal de 300 de pași sub locul Butuceanului în fața ulmului iar e o movilă de pământ, de aici spre miazănoapte și răsărit peste Piciorul Ulmului la 400 de pași lângă un mesteacăn însemnat cu X e o movilă de pământ și piatră; de aici drept în vale spre răsărit până în vârful Jgheabului Ulmului în marginea locului lui Prangate la 100 pași spre un mesteacăn însemnat cu † e o movilă de pământ, apoi dreapta la vale spre răsărit până în pârâul lui Smeiu la 1500 de pași e o movilă de lut și piatră tocmai deasupra locului lui Isac Ștefan, de unde costîș în stînga spre miazănoapte pe locul numitului la 100 de pași se află o movilă de piatră făcută înspre un fag și la 230 de pași așijderea, apoi costîș la 70 de pași e pe lângă o tufă o movilă de piatră înscrisă cu literele P. M. aici rămâne hotarul de către Ilva Mică a se mărgini cu a Poienii, de unde la deal până în Bâtca sau Vârful Ursului la 800 de pași e o movilă veche de piatră reînnoită; de aici costîș prin pădure la vale până în marginea poieniței de la vale a Gagii la 250 de pași s-a ridicat o movilă nouă pe lângă un fag însemnat cu † și cu stempelu de pădure, coborând pe picior la vale la 120 de pași apoi iar la 100 de pași s-au făcut movile noi câte spre un fag însemnat cu †, de unde până între văi la 200 de pași e o stîncă cu cruce și aproape de ea e și un fag însemnat cu †; de aici urcă granița pe picior la deal până în Dealul lui Ciocan tocmai pe locul Butii din Poiană¹ la 300 de pași e o movilă de pământ, de unde spre răsărit costîș prin pădure la vale trecând Valea Olarului incurge granița la deal pe picior până în Dealul Simidii la 420 de pași tocmai în capătul locului Butii din Poiană² e o movilă din nou făcută lângă un mesteacăn însemnat cu †, de aici se întoarce linia ceva spre miazăzi pe marginea locului pe de la vale a lui Mihertă până în Piciorul Dumbravei la 200 de pași s-au pus movile de pământ și piatră și costîș iarăși spre răsărit peste zănoagă la 250 de pași iar e o movilă de pământ, apoi pe marginea de la vale a locului lui Haliță la 120 de pași e o piatră însemnată cu †; trecând pârâul și mergând printre locul lui Gogotă și a Năsăudeanului la 200 de pași în Dealul Butii la capătul locului de la vale a lui Călina la 300 de pași e o movilă de piatră și pământ; de aici costîș peste Valea Măgurii până în Vârful Coastei Nemțoaiei la 400

¹ Poiana Ilvei.

² Poiana Ilvei.

Dorin Dologa

de pași s-a ridicat o movilă de piatră și pământ, aici se termină hotarul cu Poiana¹, începând cu a Maierului pe muchia dealului spre miazănoapte și spre răsărit cam în vale la 300 de pași și iar la 250 de pași în Tarnița Strugarului sunt movile de piatră, apoi costiș la vale prin pădure la 60 de pași e o movilă de pământ, de asemenea la 130 de pași, aceasta este lângă un fag făcută. De aici între izvoare sub Poiana Strugarului la 70 de pași este o movilă de piatră, mai încolo pe Jgheabul Runcului Suci tocmai între jgheaburi la 160 de pași e o movilă de pământ și piatră lângă un fag însemnat cu † tocmai la obârșie iar este o movilă de pământ și piatră ridicată și drept la deal la 100 de pași în pădure, apoi la 60 de pași precum în Vârful Runcului Suci la 50 de pași s-au pus movile de pământ și piatră. Acum merge granița pe muchea dealului la 300 de pași pe locul lui Nechita Olar și spre miazănoapte prin Poiana Puisii² la vale la 300 de pași tocmai în marginea acestei poieni, apoi pe picior la vale prin pădure la 200 de pași se află movile de pământ și piatră, mai încolo la 60 de pași e o piatră însemnată cu litera K; de acolo la 30 așijderea la 350 de pași la vale prin pădure spre miazănoapte s-au pus movile de pământ, cea din urmă pe lângă un fag, de unde pe mijlocul Jgheabului Secu la 350 de pași este o piatră însemnată cu † iar pe mijlocul Jgheabului Savanului în marginea de jos la 350 de pași stă o movilă de piatră, de la care drept în vale trece granița râului Someș luând în mână dreaptă spre răsărit la 380 de pași se sfârșește granița tocmai la movila de la Caba de unde a început călcarea graniței hotarului.

Sângeorz în 12 iunie 1851

Comitetul comunei Sângeorz

Maxim Haliță, oficial conducător³

Vasile Varvari, Dănilă Scharda (Jarda ?), Ion Andresi, Ioan Pop, Leonte Marica, Vasile Marica, oamenii comitetului <comunal>

Subscriitor de nume

Șteopan, secretar

Comitetul comunei Maieru

Mihai Candale, oficial conducător

Mihai Bresoha, Vasile Rebrîșorean, Afrim Boșca, Clement Hădărău, Iosif Cobzaș, oamenii comitetului

Anchidim Partenie, secretar

Comitetul comunei Sâniosif⁴

George Pop, oficial conducător

Mihai Ureche, Tănase Găină, Mihai Guzu, Paramon Pop, Ioan Ursa, Ioan Feldrihan, oamenii comitetului

George Pop, oficial conducător și subscriitor de nume

Comitetul comunei Feldru

¹ Poiana Ilvei.

² Probabil Poiana Pâsii.

³ Primar.

⁴ Poiana Ilvei.

DESCRIEREA HOTARULUI COMUNEI SÂNGEORZ-BĂI

Alexa Onița, oficial conducător

Ștefan Pop, Gavrilă Găină, Alexa Brânză, Onisim Pintican, Iosif Titieni, Simion Scridon, oamenii comitetului

Alexa Onița, oficial conducător și subscriitor de nume

Comitetul comunei Rebra

Ioan Georgiță, oficial conducător

Iacob Isip, Toader Bachis, Manuel Bârte, Tofan Flore, Isaia Nedelea, Zaharie Rus, oamenii comitetului

Ioan Georgiță, oficial conducător și de nume subscriitor

Comitetul comunei Ilva Mică

Filip Moga, oficial conducător

Onisim Gagea, Tofan Marcu, Vasile Irimie, Lari Bența, Larion Sângeorzan, oamenii comitetului

Filip Moga, oficial conducător și de nume subscriitor

Comitetul comunei Parva

Emanuel Alexa, conducător

Cifor Lup, Ilie Călini, Larion Căluș, Ioan Scurtu, Nicolae Ordace, Flore Rus, oamenii comitetului”¹.

Documentul este important pentru că el descrie hotarul comunei Sângeorz Băi, ne arată o serie de toponime, precum și numele primarilor și membrilor comitetelor comunale din Sângeorz Băi, Maieru, Poiana Ilvei, Feldru, Rebra, Ilva Mică și Parva din anul 1851.

¹ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, Fond *Primăria comunei Sângeorz Băi*, dosar 1, ff. 63-71.

Transilvania

Năsăud, 26 ianuarie 1868

Dintr-o epistolă privată, ce primirăm de la o persoană preastimată și demnă de toată reputațiunea împărtășim următoarele date care au un interes deosebit pentru publicul român.

În 23 și zilele următoare ale lunii curente comitetul nostru districtual țină ședințe. Se citiră și se luă la dezbateri adresele mai multora comitate slovacăști din Ungaria, prin care universitatea noastră districtuală este recercată a sprijini la dieta Ungariei programul lor în cauza naționalității, - dar fiindcă aceste rămaseră îndărătul spiritului timpului, ba chiar și îndărătul proiectului de lege al subcomisiunii dietei ungare - nu aflară părtinire. Cu această ocaziune observai că devenirăm în două caste; de o parte ni se propunea ca să sprijinim dorința recercătorilor prin o adresă către dieta Ungariei, - iar de alta - și cu bucuria am să-ți scriu, că aceasta era majoritatea - fu respinsă propunerea, nu atât din cauza amintită, cât mai vârtos din principiul autonomiei și independenței Ardealului; cei ce susținură acest principiu și nu recunoscuseră competența dietei ungare au reușit. Lupta fu înfocată și interesantă în incidentele ei. Triumfarea autonomiștilor aduse pe bărbații regimului în mare perplexitate. S-a cerut - din incidentul sprijinirii slovacilor - program pentru deputații dietali, ceea ce s-a refuzat, replicându-se, că numai un congres național e competent la așa ceva. Stăruindu-se mai încolo, de partida regimului, că trebuie să mărturisim „Crezul politici” (program), îndrumarăm pe respectivii stăruitori la jurnalele române, în care se afla expresiune opiniunea publică a lor în cauza naționalității, apoi la programele, discușiunile și legile dietei transilvane din 1863. S-au duplicat cu o invențiune, capitoasă la vedere, că comitetul grăniceresc au trimis, în cauza proprietăților, o deputațiune la Pesta, etc. de unde, apoi guvernamentalii își făcu consecințele lor. Însă li se răspunse că comitetul grăniceresc, ca corp moral privat, nu se poate identifica cu universitatea politica a districtului. O cauză de ceartă, chestiune de drept, cum e ceea a proprietăților, o căutam nu pe calea legii, a organelor regimului, adică a acelor dicasterie, care ni s-au impus ori denumit de guvern, - fire-ar acelea în Viena ori în Berlin. De altminterea noi, nu cerem „grația” în cauza respectivă, ci „dreptate !” și aceea nu se poate exploata în sens politic. Totul e că simțim lipsă de un program precis. „Doamne, om nu am, carele să mă lase în apă când o turbură îngerul!”

Întru adevăr, lipsa unui program național, lucrat cu precizie o simțim cu toții. Asupra deputaților români la dieta Ungariei încă zace grea responsabilitate, de care numai așa vor scăpa dacă se vor îmbărbăta, vor scutura indolența, prin care în timp de un an, deveniseră a fi „scopae disolutae” nebăgați în seamă nici de dietă, nici de guvern, carele nu și-ar fi luat cutezarea prin organul d-lui Eötvös, a-i plesni în față în ședința dietală din 11 dec. a. tr. cu memorabila insultare că naționalitățile din Ungaria sunt inamicii interni, mai periculoși decât inimicul din afară. Guvernul maghiar nu ar fi desconsiderat întru toate, - precum s-a întâmplat, - pe fiii națiunii noastre, dacă deputații români îmbrățișau solidaritatea cel puțin în

Transilvania

klchestiunea naționalității, dacă nu în toate. Pentru cruțarea unor condeputați cu opiniunile lor cele nesalutare, ba stricăcioase, s-a periclitat cauza însăși. Dar apoi deputații feudali din Transilvania cât au stricat prin purtarea lor? Numai Dumnezeu mai știe, de la care au să ceară iertăciune. Ei care figurau la dieta din Sibiu ca mari români, și pretindeau că sunt deputați naționali, astăzi tot ei zic: „Nu suntem reprezentanți ai națiunii române, ci a cutărui cerc”. Adevăr, adevăr grați, nu sunteți reprezentanți ai națiunii, pentru că nu apărați interesele ei. Situațiunea voastră aici e falsă, voi înșivă sunteți că stați ca și pe cărbuni vii. Opiniunea publică a lor vă persecută „până și în somn, nu cutezați a privi în ochii condeputaților voștri români din Ungaria. Conștiința vă mustră, să nu negați aceasta, căci toate vorbele voastre o dovedesc. Argumentele voastre cele futele mai sunt: „Am venit la dieta de încoronare, la care ne-au chemat Mare Principele Transilvaniei”. Mersu-ați acasă după acest act, ba ați venit mai mulți. „Dacă au venit sașii cercuspectii, de ce să nu venim și noi” este alt pretext și mai futele. Dar nu vedeți că legile din 1848 au păstrat toate privilegiile sașilor neatinse, nu vedeți că ei fac stat în stat, și când Românii pretind drepturi egale, li se răspunde că vor să spargă țara, vor stat în stat. Nu vedeți că sașii sunt favoriții, copiii cei dezmiardați ai guvernului de Viena și complicitii maghiarilor întru apăsarea lor. „Nu vor ține acestea mult” este altă vorbă degeaba, ce nu se șede în gura unui deputat, care ar trebui să aibă conștiința misiunii sale. Voi faceți politica de după rezultatele ce pot câștiga unii sau alții, iar nu conform intereselor vitale ale națiunii române. Prin ținuta voastră ați îngreunat mult și situațiunea deputaților români din Ungaria. Va veni timpul când vi se va cere ca să apărați autonomia Transilvaniei aici în dieta Ungariei, și nu veți putea-o, atunci cum veți pleca acasă la frații de a căror încredere ați abuzat? Sau credeți că, prin influența guvernului maghiar, veți fi întâmpinați cu serenade? Dar de s-ar mai afla și aiurea oameni denaturați, sau copii nepricepuți, cari să servească de instrumente oarbe pentru a face demonstrațiune în contra „Gurii Satului”, cum socotiți că veți putea astupa gura națiunii, care e potente? Opiniunea publică a națiunii este nimicitoare, nici un guvern nu va putea feri de dispreț general.

Chestiunea aceasta o vom lua altădată la discuțiune mai detaliată, după ce vom fi adunat părerile bărbaților de reputațiune și vom fi cu datele la mână pentru a putea constata adevărata opiniune a Românilor ardeleni, ceea ce acum numai în genere o putem face.

Frații Ardeleni să înființeze cluburi, să se adune, să se consulte și să facă toate câte se pot pentru a pune baza unui program național. Deputații români din Ungaria au făcut începutul și credem că îndată ce se vor reîncepe ședințele dietale, vor intra, spre acest scop, în solidaritate, ceea ce le-au lipsit până acuma, și vor intra cu bărbăție, rezoluți a nu mai da îndărăt pentru cruțarea altora, care nu cruță înșiși națiunea de care sunt trimiși. Mai bine puțini la număr și într-un cuget, decât mulți și „scopae disolutae”¹.

¹ *Federațiunea*, Pesta, Anul I, 1868, nr. 10, p. 35.

Un document important privitor la o dispută confesională din localitatea Feldru, județul Bistrița-Năsăud, petrecută la finele secolului al XIX-lea

Ierom. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu

Cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-a caracterizat, pentru românii transilvăneni prin mai multe evenimente și prin schimbări în modul lor de viață. Disputele și dezbaterile s-au regăsit și ele între subiectele care au marcat această perioadă. Între cele dintâi, multe dintre ele erau de natură confesională. Din diferite motive, precum prestația preotului, alegerea unui nou păstor sufletesc al unei comunități, modul de întrebuințare a ecleziei parohiale etc., oamenii se certau adesea, disputele, uneori aprige, depășind cadrul local și fiind adesea soluționate de către reprezentanții protopopiatelor, vicariatelor sau chiar de către episcopi.

Uneori, gestionarea greșită a unor situații confesionale sensibile se solda cu schimbarea identității confesionale. Teza de doctorat a părintelui episcop Macarie Drăgoi, azi ierarhul ortodox român al Europei de Nord¹, sau cele patru tomuri de documente apărute ulterior și dedicate schimbării identității confesionale², ilustrează această problemă importantă a vremii. De cele mai multe ori însă, certurile nu degenerau într-atât de mult. Cu toate acestea însă, adesea era nevoie de intervenția organelor abilitate, trimise de la centrul episcopal pentru a liniști spiritele. Fondurile documentare ale diferitelor episcopii sau mitropolii, ortodoxe sau greco-catolice ilustrează acest lucru³.

Nici zona Năsăudului nu a fost străină, în această problemă de dispute confesionale. Departate de a se certa pe baza unor probleme doctrinare, creștinii greco-catolici din vicariatul Rodnei intrau însă adesea în conflict cu instituția protopopească și cu cea episcopală de la Gherla din pricina anumitor preoți. Discuțiile contradictorii au loc aici, cu precădere în contextul alegerii unor noi păstori de suflete ai comunelor, când comunitățile parohiale se împărțeau în partide ce preferau și susțineau un anumit candidat. Cele mai

¹ Macarie Drăgoi, *Ortodocși și Greco-Catolici în Transilvania (1867-1916). Convergențe și divergențe*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011.

² Idem, *Ortodocși și greco-catolici în Transilvania (1867-1916). Contribuții documentare*, Vol. I, tomurile I-IV, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013.

³ A se vedea, de exemplu: Arhiva Mitropoliei Ortodoxe Române Sibiu, *Fond Consistoriul arhidiecezan*, dosar III/1900, doc. 481, unde este descrisă vizita lui Grigore Pletosu în calitate de delegat al Mitropoliei Ortodoxe de la Sibiu în parohia Săcel, județul Maramureș, întreprinsă cu scopul de a investiga problemele apărute aici și de a liniști spiritele, în contextul unei dispute.

răsunătoare situații de acest fel, care solicitau intervenția mediatore a organelor abilitate au loc la Feldru, Salva și Rebrișoara în perioada investigată.

La Salva, o parte importantă a credincioșilor solicită ca, în locul lui Ioan Catone, decedat în urma unei suferințe la Sibiu¹, să fie adus Gavrilă Petri, fiu al satului, care păstorea în vecinătate, în localitatea Măluț. În acest sens, susținătorii lui adresează repetate cereri lui Vasile Groze², cel care era pe atunci locțiitor al vicariatului, dar și episcopului Ioan Alexi³, cerând avizarea favorabilă a cererii lor. În caz contrar, comunitatea este, după cum arată documentele, dispusă să treacă la ortodocși⁴. În cele din urmă, aici este trimisă o delegație în frunte cu Ioan Pap⁵, care reușește să împace spiritele. După intervenția împăciuitoare a acestuia, candidatul susținut de ei va primi pentru o vreme interdicția de a vizita parohia, locțiitorul parohial Damian Cosma va fi transferat la Bichigiu, iar în locul lui va fi adus Vasile Dumbravă din parohia în care acesta se va muta, și care va păstori parohia din anul 1891 și până în 1907⁶, când va fi răpus de un cancer la stomac. În timpul lui se vor realiza mai multe realizări edilitare notabile, între care și edificarea bisericii de zid a localității, funcțională și astăzi⁷.

La Rebrișoara, lucrurile se vor desfășura într-o manieră similară parohiei sălăuane, ecourile fiind însă mai slabe⁸, iar problema putând fi mai ușor soluționată de către delegați. La Feldru însă, situația, ce va debuta înainte de cea prezentată și se va finaliza după aceasta, conflictul fiind cunoscut zonei, dacă ne raportăm la faptul că locuitorii de aici fac referire la situația de la Feldru atunci când îl amenință pe episcopul Alexi cu trecerea la ortodoxie⁹. Și aici, este nevoie de mai multe intervenții în vederea audierii tuturor taberelor de susținători, a calmării spiritelor și a instaurării, în cele din urmă, a păcii confesionale. La scurt timp după soluționarea situației din parohia pomenită, același Ioan Pap se va deplasa, în baza delegației primite din partea Consistoriului diecezan, la Feldru. La 1 iunie, el va sosi aici, dornic să contribuie la soluționarea problemelor și instaurarea păcii. Demersul de aici nu se va solda însă cu un succes atât de rapid ca cel sălăuan, el necesitând mai multe întâlniri până la finalizare. Cu toate acestea, el va fi util demersurilor ulterioare căci, în cadrul îndelungatelor discuții purtate cu susținătorii candidaților Ciunterei și Constantin Pop, dar și cei ai celorlalte

¹ Dionisie Piciu „Biserica și slujitorii ei”, în Ana Filip, Ioan Morariu, coord., *Salva – repere monografice*, Editura „George Coșbuc”, Bistrița, 2005, p. 221.

² Cf. Arhivele Naționale, Serviciul Județean Bistrița-Năsăud (în continuare se va cita ANSJB), *Fond Vicariatul Rodnei*, dosar 649 / 1891, f. 26;

³ Cf. *Ibidem*, f. 42.

⁴ *Ibidem*, f. 43-46

⁵ *Ibidem*, f. 111.

⁶ Vasile Tutula, *Comuna Telciu (1245-2004) – județul Bistrița-Năsăud. Repere monografice. Un sat de pe Valea Sălăuței- Muza lui George Coșbuc*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2004, p. 111; Dionisie Piciu, *op. cit.*, p. 221; ANSJB, *Fond Vicariatul Rodnei*, dosar 417 / 1879, f. 129-130.

⁷ Cf. ***, *Schematismus cleri diocesis Syamosujvariensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato MDCCC*, Typis Tipographiae Diocesanae, Syamosujvarini, 1900, p. 326.

⁸ Informații despre starea parohiilor de atunci, și despre disputele confesionale se pot regăsi de asemenea și în: Mirela Andrei, *La granița Imperiului. Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, col. "Documente. Istorie. Mărturii", Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006.

⁹ ANSJB, *Fond Vicariatul Rodnei*, dosar 649 / 1891, f. 84.

Un document important privitor la o dispută confesională din localitatea Feldru, județul Bistrița-Năsăud, petrecută la finele secolului al XIX-lea

partide, delegatul eparhiei de la Gherla va reuși să identifice fondul problemelor, să propună potențiale soluții și să creeze punți de dialog ce vor fi de mare folos ulterior.

Întrucât raportul înaintat de el Consistoriului zece zile mai târziu, pe care l-am găsit în fondul vicariatului, se constituie într-un document important în investigarea disputei confesionale de la Feldru, am considerat potrivită editarea lui aici. Calitatea lui de izvor istoric, face din demersul nostru un act de restituire istorică, dar, în același timp, sperăm că ea va constitui debutul unei serii de restituții documentare prin intermediul căreia vom reuși să oferim cititorilor informații concrete și detaliate cu privire la dispute confesionale de aici, contribuind prin aceasta și la elucidarea unui episod mai puțin cunoscut din istoria parohiei greco-catolice a localității, și, fiind prin aceasta de folos în contextul apariției unei monografii a localității care se concentrează și asupra vieții religioase din secolul al XIX-lea, a identității confesionale și istoriei mentalităților¹.

Ilustrissime și Preasanțite

Domne Episcopoe!

În urma grațioasei ordinațiuni consistoriale din 23 mai a. c. nr. 3612, după ce mi-a succes a pune în stadiul de complanare divergențele din Salva, la 1 Iunie a. c, am mers dimpreună cu adunctul meu Ioan Georgiu în parohia Feldru, unde fiind toto poporul avizat mai înainte, prin expres, l-am aflat adunat în mulțime foarte mare, la care se însoțies și o însemnată parte de muieri. După sosire, m-am încercat atât eu, cât și adjunctul meu prin vorbiri acomodate împrejurărilor și stării de agitațiune, în care se afla(u) partidele, a-i aduce pe toți la apropiere și conțelegere, însă toate încercările ne-au fost zadarnice, căci spiritele de partidă, puse în pornire prin clientelele aspiranților la acea parohie, erau cu mult mai iritate, decât prin nescari vorbiri, care au durat mai 5 ore, să se poată liniști; pentru că, deși ne-a succes a aduce la ordine și cuviință mulțimea adunată față de noi ca esmiși ai Ilustrisației Voastre, totuși, unii postatori de cuvinte ai partidelor irumpeau din când în când în strigăte față de observațiunile ce le aruncau printre vorbe capii altei partide, făcându-se imputători unii altora.

Mai pe urmă, după ce totuși ne-a succes a aduce mulțimea poporului la același stadiu, că se și cunoștea starea anormală, unde a fost sedusă prin venarea intereselor celor ce i-a agitat, a început poporul adunat a-și veni în ori, cel puțin în atâta, încât s-a(u) putut constata năzuințele diferitelor partide existente, dintre care fiecare s-a moleșit pe lângă pretențiunile sale și după ce au fost îndrumați cu pretensiunea dreptului de alegere provenită și din împrejurările de pe acolo, respectiv a fost clarificat că dreptul și protestarea de a pune preoți este al Ilustratiei Voastre și al S(f)întului Consistoriu, au defislat de la aceea

¹ Care a devenit importantă și în spațiul năsăudean, lucrări precum cea a Cludiei-Septimie Sabău aducând importante contribuții în acest domeniu. Cf. Cludia-Septimia Sabău, „Și ne-au făcut din grăințeri, țărani....” – *Mentalități colective în satele năsăudene foste grănicerești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, col. „Teze de doctorat”, vol. XIX, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015.

pretențiune și pe cât s-a putut observa în o adunare de mai multe sute de oameni s-au grupat în partidele următoare:

Ia partidă, deși nu mare la număr, dar judecând după cei ce o forma(u) s-a putut crede a fi pars sanio, s-a declarat întru acolo, că va fi îndestulată cu dispunerea, adică cu numirea preotului din partea Ilustrației Voastre.

IIa partidă, mai mare la număr, ca cea dintâi a stat pe lângă dispunerea preotului Ciunterei;

IIa partidă, mai tot a așa de mare ca și a lui Ciunterei, și-a exprimat dorința pe lângă preotul Constantin Pop, despre care ni s-a spus, de pe lături că încă nu ar fi încetat nici acum cu agitațiunile nutrite mai pe față decât a emulatelui său, despre care de în urmă nu s-ar putea susține întru atâta că ar fi agitat, ci mai mult și-a câștigat simpatia și ademenirea prin procedura sa. Această procedură însă a preotului Ciunterei, relatând cu conștiință Ilustrației Voastre, cutez a susține că nu a fost întru totul străină de un scop oarecare rezervat; și chiar pentru aceea am aflat cu cale a-l face atent ca să se deștepte și să nu fie prea credul că din partizanii săi încă nu ar avea atare scopul de a-l folosi mai mult de un instrument așa-zicând de tranziție, până ce le-ar succede a-și realiza altă dorință. Preotul Ciunterei în urma acesteia a și început a arăta care-i va fi îngrijirea și și-a exprimat dorința de a fi dispus din Feldru.

IVa partidă mai numeroasă ca cele dinainte, dar pe cât s-a putut judeca din afară, de mi puțin pond¹, s-a grupat pe lângă Constantin Pop – Ciunterei, poftind ca ambii să se dispună de preoți la dâșii. După ce am reflectat la dorința acestei partide, spunându-i că și în cazul când Illustritatea Boastră v-ați îndura a face dispozițiune cu doi preoți, numai așa s-ar pofți ca unul să fie capelan pe lângă celălalt, nu s-au arătat străini nici de ace(a)sta.

Cu părere de rău și cu fiască supunere reltez Ilustrației Voastre că nu ne-a succes a ajunge la alt rezultat în esmisiunea noastră, însă judecând după împrejurări, se vede că nu e de a depune sperarea în rezultatul unei noi încercări la timpul său; iar la caz, dacă Illustritatea voastră ați afla de bine a face dispozițiuni și mai-nainte, începutul după umilita noastră părere ar fi să se facă cu dispunerea lui Ciunterei din Feldru, cu care e sperare că ar cădea și Constantin Pop, încâtu nu este susținut exclusiv numai de partida sa.

Acestea aducându-le în sinceritatea conștiinței la înalta cunoștință, cu profunde referență sum în Gherla la 11 iunie 1891

Al Ilustrației Voastre

plecat serv,

Ioan Papiu,

canonic

ANDJSN, *Fond Vicariatul Rodnei*, 649 / 181891, f. 123-124

¹ A se citi: „de mai mică greutate”.

Serbare aniversară a înființării Districtului Năsăud

Viața constituțională a districtului nostru se datorează din 18 iunie 1861 de când Maiestatea Sa preabunul monarh Francisc Iosif I se înființa acel district sau, mai bine, se prefăcu fostul regiment român de graniță în district constituțional autonom și, aceasta, ca o remunerațiune a meritelor și sacrificiilor puse pe altarul patriei de către foștii grăniceri. Ziua aceea, pentru noi, a fost, este și va fi sfântă și s-a serbat în fiecare an cu toată solemnitatea în diferite locuri ale districtului.

În anul acesta s-a serbat această sărbătoare în Năsăud folosindu-se și această ocaziune pentru exprimarea sentimentelor ce le-am nutrit totdeauna, în genere și în special, grănicerii față de înaltul tron.

Cu câteva zile înainte de serbare se înștiințară comitetele comunale ca să-și trimită reprezentanții lor care să ia parte la numita sărbătoare după datina din anii trecuți. Cea mai mare parte din aceștia veniră încă de duminică, în 17 iunie, iar ceilalți luni în ziua serbării. Serbarea însăși decurse în modul următor:

În preseara serbării, pe când se amesteca ziua cu noaptea, se aude răsunând bubuitul puternic al pivelor¹, care anunțau serbarea memorabilei zile de 18 iunie. Ferestrele începură a se ilumina și, în câteva minute, fu iluminat tot opidul². Conform programului dat de comitetul aranjator, în fruntea căruia a fost judele procesual d. Florian Marian, se aduna banda muzicală și corul studenților înaintea pretoriului districtual. Corul începu imnul popular și cânta alternativ cu muzica instrumentală. Îndată după aceea, oratorul opidului ținu o cuvântare către Ilustritatea Sa d. căpitan care-i mulțumi în numele populației districtului pentru înțeleapta conducere a districtului și poporului sieși încredințat. Ilustritatea Sa d. căpitan, stând în fereastră, mulțumi populației pentru supunerea, ascultarea și loialitatea sa. Aduse aminte că înființarea districtului e meritul sacrificiilor aduse de moșii și părinții fiilor acestui district care au sângerat pe câmpul luptei și au sigilat cu trupul lor credința către tron și împăratul, îndemna ca și fiii acelor grăniceri bravi să cuteze și să arate aceeași credință și alipire către tron. În urmă încheia cu „Să trăiască Maiestatea Sa preabunul nostru Domnitor”. Strada răsuna de strigătele entuziaste purcese din inimi de supuși adevărați credincioși ai Maiestății sale.

După acestea, se mai cântă iarăși imnul popular, apoi „Deșteaptă-te române!” și alte piese naționale după care toată adunarea porni pe stradă, în jos, cântând muzica instrumentală imnul popular. Se opri, însă, înaintea ospătăriei celei mari, înaintea cartelului vicarial, înaintea cartelului vicecăpitanului și președintelui sedriei³ judecătorești unde, asemenea, se cântară piese naționale de către muzica vocală și instrumentală. Cu acestea se fini solemnita-

¹ Piva = tun mic.

² În sensul de localitate.

³ Sedrie, sedrii, s. f. (Transilvania; în vechea organizare administrativă, în expr.) Sedrie orfanală = instanță specială pentru administrarea averii minorilor orfani și pentru rezolvarea chestiunilor tutelare.

Serbare aniversară a înființării Districtului Năsăud

tea din preseara sărbătorii.

În 18, deodată cu ciripitul plăcut al rândunelelor, se auzi și sunetul puternic al pivelor. Banda muzicală națională cânta de-a lungul străzilor imnul popular și câteva piese naționale. La ora 6 se începu alegerea deputatului dietal pentru cercul I de alegere din cauza că fostul ales de deputat, Ilustritatea sa d. Ioan Alduleanu a resemnat (demisionat, s. n.).

La ora 9 se adunară inteligența și reprezentanții comunali înaintea școlilor gimnaziale unde, alegându-se o deputațiune care să invite pe Ilustritatea Sa d. căpitan la biserică, merșeră înaintea pretoriului și așteptară până veni numita deputațiune cu d. căpitan în frunte. Așa pornirăm cu toții către biserică.

Începutul l-a făcut tinerimea scolastică care ducea înaintea două flamuri, unul negru-galben, altul tricolorul național alături, la mijlocul corpului alt tricolor.

După ea urma corpul profesoral, apoi veni Ilustritatea Sa urmat de inteligența și reprezentanții comunali. În biserică se celebra Sfânta Liturghie pontificând Reverendisimul d. vicar Gregoriu Moisil asistându-i cinci preoți și doi diaconi. La citirea Sfintei Evanghelii, ieșirea cu darurile, prefacerea și cuminecarea, se dădură salvele îndatinate.

După finirea Sfintei Liturghii merșerăm, în aceeași ordine, până înaintea pretoriului unde tinerimea forma două coloane printre care trecu Ilustritatea Sa concomitent cu ceilalți reprezentanți. Petrecând pe Ilustritatea Sa, se întoarseră cu toții și se adunară în sala gimnaziului. Aici se alese, iarăși, deputațiune care invita pe Ilustritatea Sa care, intrând, corul intona „Întru mulți ani!”.

Reverendisimul d. vicar primind pe Ilustritatea Sa ținu cuvântare în numele populației acestui district. Enumera toate beneficiile arătate de Maiestatea Sa locuitorilor între care accentua înființarea districtului însuși. Mulțumi celui Atotputernic și Maiestății Sale pentru toate acele. Aici fu întrerupt de vivatele entuziaste. Mulțumi după aceea Ilustrității sale pentru înțeleapta conducere și părinteasca îngrijire de acest district. „Să trăiască!”, răsunară din toate părțile.

Ilustritatea Sa răspunse în cuvântare lungă. Arăta prin ce-și documentează mai învderat cetățenii iubirea către patrie, supuși credinței către tron și Maiestate. Îndemna la respectarea legilor, susținerea ordinii. Apoi purcese la datoriile supușilor în timpuri normale și în timpuri critice și excepționale. Îndemna să arate credința prin fapte și sacrificii. Și făcu cunoscut că: amplotiați¹, preoții locali, ofițerii, profesorii și toți care trag ceva salariu au oferit 5 % din salariul lor pe timpul cât va dura războiul. Finind Ilustritatea Sa, corul cânta „Deșteaptă-te române!”.

După aceea, d. vicecăpitan Leontin Luchi ținu cuvântare către popor. Arăta pe lung starea imperiului în timpul de față, spuse că inamicii cei vechi au atacat imperiul din două părți. Continua: salutul imperiului e salutul nostru. Deci, deduse datoria supusului credincios de a „oferi sânge și stări”, repetă din nou că inteligența a făcut oferte din partea sa. Provoca ca și locuitorii districtului să ofere fiecare atâta numai cât poate. Aducând aminte de dinarul văduvei din Evanghelie.

¹ Amploiat = funcționar.

Serbare aniversară a înființării Districtului Năsăud

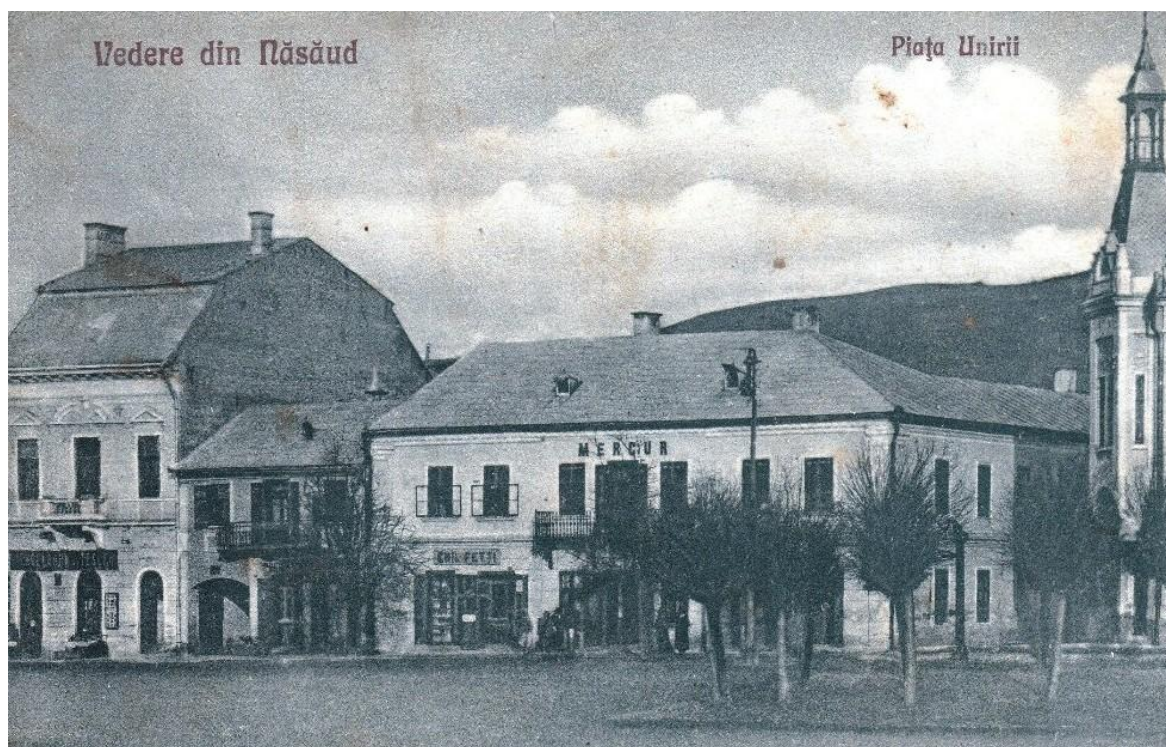
Acum-și ceru cuvântul d. Nicol. Catrușiu, reprezentantul comunei Morăreni. În numele său și a tuturor locuitorilor acestui district arăta credința și alipirea către tron...

Se mai cântară câteva piese naționale, după care vorbi d. prof. Baziliu Pop. Arătând scopul adunărilor și însoțirilor la greci deduse accepțiunea acestei adunări în comune și a susținerii acesteia și pe viitor. Arăta, totodată, că fructul acestei adunări este ridicarea institutelor de învățământ românesc.

Rezuma d. Nicolau Catrușiu, înmâna Ilustrității Sale adresa de loialitate subscrisă de reprezentanții comunali a districtului întreg, rugându-se să binevoiască Ilustritatea Sa a o înainta la locurile mai înalte. Adresa aceasta era să se dea mai înainte, nu s-a putut însă din cauza arătată în „Concordia” nr. 46 a. c. Solemnitatea se încheia cu imnul popular.

După amiază se dădu în sala ospătăriei un prânz strălucit în onoarea zilei acesteia. La aceasta luă parte Ilustritatea Sa d. căpitan, toată inteligența, mulți preoți ce veniră cu această ocazie. Aici se ridicară toaste pentru Maiestatea Sa Împăratul, augusta casă domnitoare, Înălțimea Sa arhiducele Rainer, pentru armată etc. Reprezentanții prânziră în curtea ospătăriei unde fură pregătite mese pentru ei. Seara se ținu joc în sala ospătăriei.

Năsăud, finea lui iunie 1866¹.

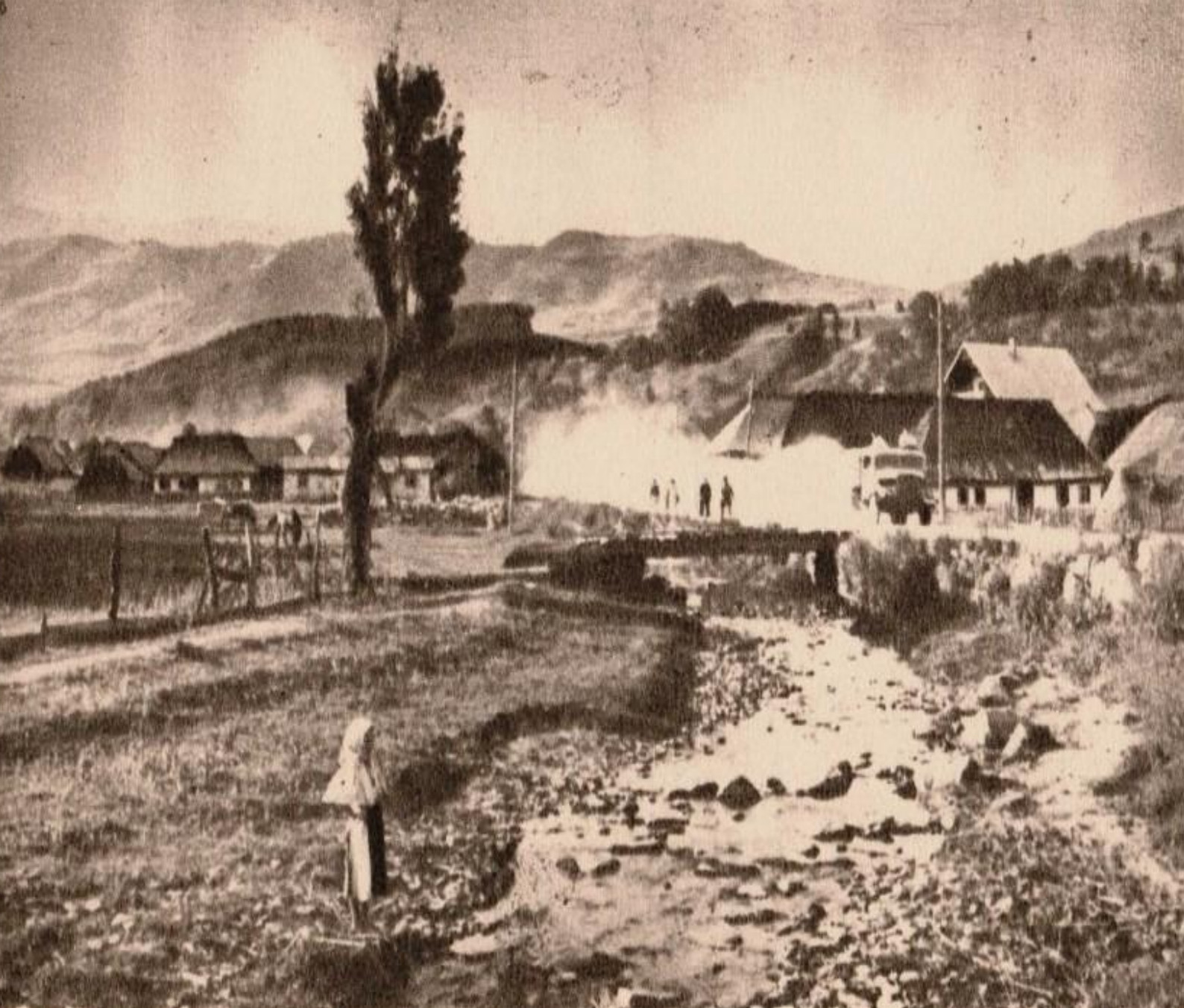

¹ *Albina*, Viena, Anul I, 1866, nr. 37, pp. 1-2 (articolul poartă semnătura de „P.”, presupunând că autorul este Artemiu Publiu Alexi).

Fotografii din colecția Dorin Dologa

TRADIȚII

NUNTA LA ȚĂRANUL ROMÂN DIN JURUL NĂSĂUDULUI

ȘTEFAN BUZILĂ

*„Să jucăm până ce-i nuntă
C-apoi mintenaș se ciuntă”*

Poezie populară

- V -

Stăpâna casei când își vede oaspeții așa cu voie nu poate de bucurie și, luând și dânsa un păhărel, se ridică și adresându-se către toți, zice:

Fiți prieteni cu voie bună
Până suntem dimpreună,
Că dacă ne-om despărți,
Dumnezeu ști ce-a mai fi,
Care pe unde-om trăi!
- Săraccii prietenii mei,
Cum veselesc cu ei.
- Să jucăm până ce-i nuntă,
C-apoi mintenaș se ciuntă!

Începând a fi căldura din casă nesuferibilă și începând a simți oaspeții că beutura se cam suie spre prea multă voie bună, atunci mai ies în tindă sau în șură la joc. Fetele de prin vecini care, cu atari ocaziuni dorm numai iepurește, cât ce aud muzica cum cântă afară, numaidecât se scoală și vin și ele la joc căci, vezi Doamne, trebuie să joace la nunta prietenei lor. Încep a juca aici „Archeneana”, „Boiereasca” și, în special, „Ardeleana” (modul jocurilor acestora vezi-l în Magnum Etimologicum Romaniae, tom II, fasc. II, coloana 1494, descris cu multă precizie de un someșan). Mai joacă, apoi, de mână și un joc numit „Țiganca”. Să auzi acum în joc la chiuituri care de care mai interesante:

Dragu-mi cu cine joc,
Că miroasă-a busuioc;
Și mi drag cu cine sar,
Că miroasă-a măgheran.

ȘTEFAN BUZILĂ

Să trăiască nănașu,
Pentru dânsu-i libovu;
Să trăiască nănașa
Pentru dânsa-i dragostea.
Unul din altă parte neplăcându-i cum zice muzicantul:
Țigane, cetera ta,
Trebuie-ne-ar zugrăvită
C-un dărab de lemn lovită
Și pe sub vatră zvârlită.
Vai de mine, bine zici,
Tragă-ți corbii carnea-n huci,
Vai de mine, bine tragi,
Tragă-ți corbii carnea-n fagi.
Dacă sunt câte doi care să nu joace bine, îndată se află câte unul care să le chiuiască:
Vai săracii și-acești doi,
Cum pisează de oloi,
Vai săracii și-acești ni,
Cum pisează sâmburii.

Dacă se gată un joc, încep altul și tot așa continuă până se satură de joc. În timpul acesta bătrânii, căroră nu le place jocul, rămân în casă lângă păhar și aici ei încă își petrec cu cântece. Așa cântă unul:

Când eram în vremea mea,
Cetera nu-mi trebuia,
Că-mi era gurița mea.

Bătrânețe cu slăbie,
Nu-mi cădeți năpaste mie,
Năpaste de mi-ți căde
Cu săcurea voi tăia.

Adeseori la atari cântece acompaniază și muierile și atunci se produce un cor minunat, încât ai tot asculta. Precum se vede, nu e deosebire între tineri și bătrâni și toți se veselesc pe întrecute.

După aceea mai vin înăuntru cu toții, se așează la masă și încep a mai gusta din beutură. Închină unul la altul, însă fără a ține toasturi lungi, deoarece românului nostru i se urăște a asculta atari orații; el e dedat a zice „să trăiești” și apoi să beie, iar dacă totuși mai adauge ceva, atunci pentru el e destul atâta: „Dumnezeu îți deie sănătate și noroc, Dumnezeu să te bucure!”. Feciorii, parcă, nu se vor mai satura niciodată de joc; ei, dacă intră în casă, se așează iarăși lângă muzică și, acolo, prinzându-se după cap, unul cu altul, sar și chiuiesc în continuu. Nevestele cum au căpătat voce, merg și se bagă între ei și, apoi, cu toții strigă una și aceeași strigătură. De câte ori bea mirele sau mireasa, ori altă persoană distinsă de la ospăț, strigă cu toții cât pot de tare „să trăiască!”, „vivat!”.

NUNTA LA ȚĂRANUL ROMÂN DIN JURUL NĂȘĂUDULUI

La un timp mai ies iarăși afară la joc, dacă au timp, și joacă pe întrecute. Acum, fiind toți bine dispuși, joacă „Perina” și aici capătă nevestele voie de a chiui:

Cine joacă perina,
Multă gură-a căpăta
Și bătaie pe-atâta.

După ce s-au săturat iarăși de joc, intră din nou în casă și aici dispune nănașul la muzicanți, după ce s-au așezat toți la locul lor, să zică „jocul miresei”, adică încep a juca mireasa pe bani. Înaintea nănașului se află un talger (tăier) pe care pune atâția bani câți poate și cu cât voiește a cinsti pe mireasă. De la acest talger se zice: „pun pe talger”, adică bani. Cel ce pune bani pe talger, până când adică nu o răscumpără altul de la el, se zice că mireasa e a lui; pentru aceea până când nu se ia și nu altul, nici nu-i iertat să o lase de mână. Mai întâi începe a o juca pe mireasă nănașul sau nănașa, după aceea urmează toți oaspeții până la cel din urmă. La jocul acesta încă se strigă deosebite strigături. Așa, de exemplu, strigă un neam de-al miresei:

Săraca mireasa noastră,
Că-i ca floarea de pe coastă,
Dar mirele-i meteleu,
Rău mă tem c-or trăi rău!

Apoi, de exemplu, vreo soră a miresei sau vreun frate:

Ia seama, cumnate, bine,
Că iai sora dingă mine,
Cu dânsa să trăiești bine!
De-or vede că trăiești rău,
Mai mare voinic sunt eu,
Înapoi ca să ți-o iau!

Hei, cumnate dragul meu,
Nu ținea pe sora rău,
Că n-o fost de nasul tău,
C-o fost de nas de căprar,
Cu năframă-n buzunar.

Îndată ce gată unul de jucat mireasa, nănașul strigă de după masă „noa la mierză și la voie bună, haida raita, care-i gata!”. Cu ocaziunea jocului acestuia e în datină că „făgăduiesc” la „gazdele cele nouă” și orice obiecte folositoare pentru ei, de exemplu, o oaie, o junincă, o găină, o zi de plug, un miel, o mierză de bucate, etc.

Când a ajuns mireasa în mâna celui din urmă și nu mai sunt alții care să o joace, de la acela trebuie să dublice toată suma aceea ce o pune respectivul pe talger. Să-l ferească Dumnezeu pe mire să nu fie acela amorezul vechi al fetei, căci atunci se tot târguiesc până în urmă se golește punga mirelui; în urma urmelor, totuși, trece în posesiunea lui. Când se învârte mirele cu mireasa, atunci nănașa strigă de după masă:

Joaca fina cu finu

ȘTEFAN BUZILĂ

De tremură pământu,
Joacă finul cu fina,
De se tremură casa!

Datina de a-și răscumpăra mirele mireasa încă se trage de la romani. La romani, adică era o căsătorie ce se încheia prin cumpărarea simbolică a miresei. Anume un atare cumpărător sau „libripens”, cum îi ziceau, ținea în mâini niște cumpene în care mirele arunca un ban, de regulă un as de aramă, și prin aceasta fata respectivă trecea în posesiunea lui.

Finindu-se și jocul miresei și fiind acum și timpul înaintat, la rugarea socăciței ies oaspeții afară de mai joacă un joc, două, până când aceasta pune „cina” pe masă. Intrând, apoi, iarăși înăuntru se așează fiecare la locul său pe lângă mese, pe care acum sunt așezate bucatele spre mâncare. Înainte de cină mai beau câte un pahar, apoi sculându-se în picioare, nănașul cel mare zice un „Tatăl nostru” și după aceea încep a mânca. Nănașul, până a nu mânca, e datina să deie la socăciță o plăcintă. Această plăcintă se dă cu anumite ceremonii și numai atunci când e ospățul în casă la mireasă. Mai întâi se pune, respectiv se împlântă în plăcintă un pahar de vinars cu fundul în sus, însă așa ca să nu se verse vinarsul din pahar, apoi se împlântă în plăcintă o lingură, niște oase și câțiva creițari. Provoacă apoi nănașul pe muzicant să zică de chiuuit și, ridicând dânsul sau nănașa plăcinta într-o mână, invită pe socăciță să vină să i-o deie și zice chiuind:

Socăciță, socăciță,
Socăciță vină-ncoace,
Ce-ai făcut mie nu-mi place:
Curechiul e cu omide,
Ni l-ai pus pe dinainte,
Urechiuși încornurate,
Socăciță nespălată.

Socăcița răspunde:

Frunză verde de costreie,
Cui nu-i place, las să steie!

Nănașa:

Of, de luni și până joi
Tot cu mâna prin țipoi,
Pentru doi grițarași noi!
Of, săracă socăciță,
Mult te-ai fript pentru-o groșiță;
De-ar fi groșița de-argint,
Te-ai mai frige cât te-ai fript;
Da groșița-i de aramă,
Tu te-ai fript fără de seamă! Hop!

Socăcița:

Nu mă ocări-așa rău,
Că-s copilă din Bârgău,

NUNTA LA ȚĂRANUL ROMÂN DIN JURUL NĂSĂUDULUI

Nu-mi număra bani de-aramă,
C-acea n-au nicio seamă;
Făr numără-mi de argint,
C-acea-s luați la rând¹.

(va urma)

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VII, 1890, nr. 205, pp. 819-820.

***Călușarul* năsăudean jucat la Baden, lângă Viena, în anul 1868**

- O seară neuitată – Jocul „Călușarul” – Un turist din Portugalia – Regimentul al doilea de frontieră – D-l căpitan N. Ignat -

Deși trecură 24 de ore de la executarea actului măreț ce vin a vi-l descrie, totuși mă simt atât de impresionat și pătruns chiar și acum încât mă tem că nu vi-l voi putea împărtăși după cum aș dori.

În 13 fauru (februarie, s.n.), seara, mi s-a înfățișat Transilvania în toată frumusețea, în tot zelul ei. Am văzut munții ei cu coame cărunte ce se înălțau spre cer, am privit văile repezitoare și cerul ei azur și îndurător, am admirat ruinele ei clasice și am plâns pe frații mei nefericiți. Permite-mi să vă fac cunoscut cauza sentimentelor și emoțiilor ce am încercat în astă seară. Subofițerii regimentului al doilea de frontieră năsăudean, care acum se numește regimentul 50 al arhiducelui de Baden¹, aranjară în Baden l.c. un bal cu care ocazie se executa „Călușarul”, „Hora” și alte jocuri naționale. Pe la ora 8 sala „Victoria” era împoporată de un număr frumos de colonei, căpitani, ofițeri, subofițeri, studenți și alți români ce petrec în Viena, cum și de străini. Era un spectacol grandios văzând cum fiii lui Marte își strâng mâinile și se îmbrățișează cu frații lor civili pe un pământ străin. Pe la ora 10 un murmur se lăți prin sală: „Vin călușarii!”; și iaca 24 de voinici sub conducerea vătafului V. Costea din Sâncelu, intrau, doi câte doi, între aplauzele frenetice ale publicului. Trei țigani muzicanți trag pe vioară „Călușarul”. La auzul viorilor săltătorii, în frunte cu vătaful, încep saltul prezentând și lovind măciucile ca și când s-ar ataca!

Jocul ținu mai o oră. Înfațișarea eroică și legendară a bravilor români, dexteritatea și tactul, variațiunea și originalitatea figurilor, cum și săriturile îndrăznețe ale vătafului stoarse aplauzele meritate ale publicului și puse în uimire pe străinii prezenți. Am auzit pe mai mulți exprimându-se că în multe au întrecut corpul baletiştilor operei împărătești, iar când aflară că acești jucători sunt copii de săteni care n-au învățat saltul în școală, plăcerea lor trecu în admirațiune.

Costumul lor fu asemenea aceluia ce-l poartă românii târnăveni, adică o pălărie mare cu cănaci și pană de păun, cămașa cu mâneci lungi strânsă la mijloc cu un brâu în culori naționale, peste piept aveau legat cruciș o maramă colorată, cioareci albi cu șnur negru, opinci cu curele negre și în mână soțul nedespărțit al eroilor din bucolicele strămoșului Virgiliu, adică un bici înfrumusețat cu coardele roșii, asemenea biciurilor bacanților antici cu ocazia sacrificiilor.

Acele figuri atletice, acele tipuri romane, acele brațe nervoase și exercitate a purta arma libertății și independenței, iar nu lanțul umilinței și desconsiderațiunii, acel ochi cu privire de vultur îmi reaminteau pe eroii lui Homer și Virgiliu.

¹ *Baden* este un oraș-stațiune în Austria Inferioară, la 26 km, sud, de Viena.

Călușarul năsăudean jucat la Baden, lângă Viena, în anul 1868

Eram absorbit în admirarea acestor buni frați, îi priveam cu drag zicându-mi: „O, voi meritați o soartă mai bună și sper că o veți avea!” – când iaca îmi vorbește un portughez care nu mai înceta cu aplauzele zicându-mi: „îți mărturisesc că am văzut odată pe acești voinici frați, dar i-am văzut la Roma pe Columna lui Traian”.

Acest regiment, în anul 1863, se afla la Udine, în Italia, unde serba jubileul de 100 ani de la înființarea sa cu care ocazie 46 de juri, în costum național, executară „Călușarul” care răpise într-atâta pe arhiduce și general încât le dăde voie liberă ca trei zile să poarte acele haine. Trei zile se preumblară pe străzile Udinei acești români însoțiți și aplauzați de către „i loro fratelli italiani”.

Deșteptătorul acestei idei românești este d. căpitan Nichita Ignat, român brav și devotat. Noi gratulăm d-lui Ignat pentru asta ideea fericită și totodată-i mulțumim pentru plăcuta și neuitata seară ce ne-o procură¹.

Ceterași din Sângeorz Băi

(Foto: Iosif Ciunterei)

¹ *Federațiunea, Pesta, Anul I, 1868, nr. 20, p. 75.*

Pe coclaurile Sângeorzului

IOSIF CIUNTEREI

De vorbă cu lelea Saveta Larionesi, 78 de ani

Iosif Ciunterei: Sara bună!

Saveta Larionesi: Bună sara!

I. C.: Ce faceți?

S. L.: Pin casă, așa numai ca o babă. Mi-am băgat vreo două lemne.

I. C.: Să răcește vremea.

S. L.: E răcită, o început să ploaie. Aici sunt în centru, că mă cunosc tăți, că-s de-aicea, localnică, din Sângeorz...

I. C.: Sunteți bătrână?

S. L.: Bătrână mă simt. Sânt și mai bătrâni ca mine, da îs mai sănătoși. Eu îs mai bolnăvicioasă un pic.

I. C.: Câți ani ați împlinit?

S. L.: Am împlinit î 15 septembrie 78 de ani.

I. C.: Mulți înainte. Nici nu arătați.

S. L.: Nu știu cum arăt, nici nu mă mai uit în oglindă. Da cum să arăt? Cum dă Dumnezeu. Așa. Îs mulțumită la Dumnezeu așa cum îs. Să mă mai pot să mă scol, inima mi-e slăbită, tensiune, am reumatism, mă dor picioarele, mai merg în botă.

I. C.: Ești un pic beteagă.

S. L.: No, ce să fac? Mulțumesc lui Dumnezeu că-s și așa, să nu fiu pe pat, să aibă cine să mă cate, să nu fiu o povară nimănui.

I. C.: Dumneavoastră ați trecut prin multe?

S. L.: Auzi, am trecut și eu ca tăta lumea, dar n-am trecut eu mai prin multe ca alții. Și alții, poate, o trecut și mai prin multe ca mine. Da eu zic că am trecut. Multe îs în viață. În viața asta îs patimi și greutăți și supărări, dar și bucurii. D-apoi le duce omul tăte. Să te rogi la Dumnezeu: doamne, ajută-mă, doamne ajută-mă! Și la alta și la alta...

I. C.: Sunteți de aici, din Sângeorz-Băi?

S. L.: Da. Aici m-am născut.

I. C.: Aici pe ulița asta?

IOSIF CIUNTEREI

S. L.: Nu pe ulița asta. Părinții mei au stat acolo peste apă, acolo în partea din sus, treci puntea și podul cu carul. Cu picioarele mai mult puntea. Da o fost bine.

I. C.: Aici v-ați măritat?

S. L.: Da. Da.

I. C.: Cum se numește ulița asta?

S. L.: A „Stejarului”.

I. C.: Mneatale de-a cui ești?

S. L.: Eu pe numele părinților am fost Olar, dar așa ocară de-a lui Gogotă. Dacă mă cheamă Larionesi, sunt mai multe familii Larionesi prin Sângeorz. Nouă ne zice, la câțiva de-a lui Prescure, la alții, tot Larionesi, de-a lui Sulhac, alții le zice de-a Condrii și alții de-a Cârcului, tot Larionesi. Și, apoi, dacă le zici pe ocară îi știi. Larionesi Saveta, eu, îs a lui Prescure din piață.

I. C.: Uite așa se deosebea lumea, pe ocară.

S. L.: Și amu mai zic.

I. C.: Poate li mai rușine.

S. L.: Tinerii de azi, păi nu știu de ce să le fie rușine. Eu am auzit pe la radio cum le zici, la bunici de-a cui a fost. Asta o fost.

I. C.: Câți frați ați fost?

S. L.: Patru frați. De fapt cinci. Unul după ce s-o născut după mine, o murit.

I. C.: Dumneata ai fost cea mai mare?

S. L.: Eu am fost.

I. C.: Cum o fost să fii fata cea mai mare?

S. L.: O fost fain. Am fost protejată de părinți, m-o iubit. Numai că o fost greu. Dacă numai am fost fată. Mie îmi făcea mama haine să fie cele mai faine. Unul să n-aibă nimeni, de câte ori. No și pe la joc. Mă iubeau. După mine o fost trei frați. Mi-o fost dragă școala și nu m-o lăsat mama la școală. Am învățat bine. Era un învățător, domnul galeș, fie iertat. Vai, că și amu, de câte ori, am auzit că o mai murit niște profesori, învățători și o tras clopoțelul de la școala veche. Apoi când l-am auzit parcă mi s-o rupt sufletul. Atâta ascultam dimineața, oare trage clopoțelul? La 7 să nu întârziem de la școală. No, eram mai depărțișor. După nu m-o lăsat mama la școală că am fost mai mare...

I. C.: De ce nu v-o lăsat la școală?

S. L.: Am fost și o trebuit să fiu de ajutor acasă, zicea mama către domnul învățător Galeș. „Du-te, lasă-mă în pace că oi da dintre feciori. Că eu dacă o dau pe asta la școală, eu

De vorbă cu lelea Saveta Larionesi, 78 de ani

ca cum n-aș avea mânuri. Eu îs tăt cam bolnavă, asta m-ajută și-mi face tăte, țese și coasă, toarce și la căpăluit, și la tătcicelea. Mi-i nădejdea pe ea”. No păi, apoi, i-o părut rău după aceea că nu m-o lăsat. Că dintre frați nu le-o plăcut nici la unul, așa școala. Unul, după mine, i-o plăcut animalele, gospodăria cu tata; al doilea s-o făcut tâmplar, o fost cam bolnav, l-o durut un picior; al treilea, numai șofer i-o trebuit. Tătă viața o fost șofer. S-o pensionat. O fost bine.

I. C.: Până la urmă și dumneata ai ajuns tot cu animalele.

S. L.: Păi la animale, sigur. Dar mai zic tinerii de azi, și nepoții mei, că „mă bună de ce n-ai mărs la școală, mneatale n-ai fost proastă”. Acum, cum am fost, o trecut, am rămas. Mulțumesc lui Dumnezeu că-s țărancă. Că țărani o știut lucra tătcicelea și s-o descurcat. Și știm și domnește și umblăm și le înțelegem pe tăte. Dar zic: voi nu sunteți nici domni, nici țărani. Că nu cunoașteți și nu știți multe. Că n-au de unde. Tăt pe la școli. Multe lucruri și, mai ales, amu câte să face, țărani, cum am lucrat noi și cum ne-am gospodărit noi, cu mâncarea și cu îmbrăcămintea. Că nu erau pline magazinele ca să cumperi ceva. Dacă lucram cânepa, lâna...

I. C.: E ușor să fii țaran?

S. L.: Nu-i ușor. E foarte greu, îndură. Munca țaranului nu-i plătită și nu-i apreciată, așa.

I. C.: Oare de ce nu-i plătită munca țaranului?

S. L.: Datorită nouă, țaranilor, care o fost, din munca lui mănâncă și păsările cerului. Și tăte de la munca țaranului. Și țaranul, eu așa zic, că-i binecuvântat de Dumnezeu. Am învățat și eu la școală că după plug și după sapă trăiesc. Că dacă n-ar fi țaranul și n-ar lucra pământul, mai ales în vremurile de azi să lucră cu tractoare și căpăluitul. Dar tot țaranul îi pe câmp.

I. C.: Grăiți cu atâta mândrie de țaran. Sunteți mândră că sunteți țărancă.

S. L.: Îs mândră. Mulțumesc la Dumnezeu că-s țărancă și mi-o plăcut să lucru. Mi-o fost dragă munca. Amu că-s bătrână, pe lângă casă tot mi-am pus prin grădinuțele astea și una și alta. Apoi, florile îmi plac, trandafiri am, mușcatele. Am iubit, așa, lucrurile frumoase. Hainile faine, țărănești. Câte am și eu. Mă mai îmbrac, atâta m-am mai îmbrăcat! Am făcut și la nepoți și la fete.

I. C.: Li-i drag să se îmbrace?

S. L.: Li-i drag și nu prea. Așa la ocazii.

I. C.: Să plânge lumea de azi că-s grele hainile populare, hainile țărănești!

S. L.: Amu-s on pic mai grele ca răzuțele astea subțiri. Sigur, le simți o țără că ai o haină în spate.

I. C.: Da când mereți la secerat sau la lucrul câmpului, nu erau grele?

S. L.: Erau grele. Da nouă nu ne păreu grele. Că acelea le avem. Așa le avem. Și dacă avem pânzături, apoi le țapam de lângă noi, ne lăsam numai așa în poale. De câte ori luam niște cămeși mai vechi, că erau mai subțirele un pic și să fie mai ușoare pe noi atunci, atunci pânza era mai tare. Eram obișnuite, încălțați cu opinci. Avem clopuri de paie pentru căldură. N-am murit.

IOSIF CIUNTEREI

I. C. Aveți costume populare, ați făcut?

S. L.: Am făcut, am.

I. C.: Le-ați pus, acolo, în ladă?

S. L.: Păi, îs în ladă. Și le-am mai împărțit, pe la tăți. Am zis că dacă oi muri, no, hai, să vi le dau. Și mai am și eu oprite. C-apoi, cum să face la noi, în Sângeorz, s-o făcut aici la Borcut, „Hora Someșană”, apoi atâția o venit după haine. Am făcut din pănură, căput fain, făcut în Maieru. Le-o trebuit haine de-astea, de-a mele. Tăți s-o îmbrăcat cu ele.

I. C.: Mneatale n-ai fost la „Hora Someșană”?

S. L.: Nu. Amu-s bătrână.

I. C.: V-ar fi fost drag să mereți la o horă a satului?

I. C.: Da, că mi-o fost drag jocul, petrecerile, așa, mai ales cântările cum să strâga mai demult la nunți. Doamne, fain era! Le povestesc amu și pe la tineri, că era nunta în căsi țărănești, erau anume căsi cu camerele mai mari. Ș-apoi muzicanții zăceau în prag, așa ca să se audă și-n ceea casă, și-n ceea casă. apoi juca de mână fain și de învărtit. Strâga și la masă, ceterașii aieștea ce erau de la noi, niște melodii așa de cum se zice, la masă. Apoi strâgau bărbații, dar și femeile. Doamne, fain strâgau!

I. C.: Cum strâgau? Nu vă amintiți?

S. L.: Fain. Străgături faine. Strâgau tăt felul. Din tinerețe. Am avut un nănaș bătrân, îi zice Cucu. D-apoi nănașa me, fain strâga. Trebuia să stai numai să-i ascuți. Că atâta de fain era. Era fain și la nunțile țărănești.

I. C.: Să strâga și la găină?

S. L.: Da, da. Și mie mi-o plăcut.

I. C.: Să mai fac aici găini? Să mai împană găinile la nunți?

S. L.: Să mai fac. Care vreu, care nu...

I. C.: Acum nunțile să fac la restaurante. Înainte să mai făceau la cămine culturale sau acasă. Ați prins vremea când să făceau acasă.

S. L.: Da. Acasă. La căsi. Care n-avem căsile noastre, mirele sau mireasa, apoi lăsa vecini sau neamuri nunta ca să încapă lumea. Că era și tineret mult. Nunți cu steag, călăreți. Fetele (domnișoarele de onoare cum le zice azi) cu păunițe, apoi druștile. Am fost și eu la multe.

I. C.: Când s-o făcut în Sângeorz ultima nuntă țărănească?

S. L.: Vai, dar nu mai țin minte. Totuși de multă vreme. S-o mai îmbrăcat așa nănașii, dar mirii nu prea. Eu am mai sfătuit pe mulți: „mă, îmbrăcați-vă țărănește!. Mire, mireasă, faceți cu călăreți, cu cai și cu steag...”. Am zis către nepotul meu, Ionuț, când se însoară să facă o nuntă, țărănește, cu clop cu păun, cu steag, două steaguri, ceterași de aici de la noi. Tăți nănașii, țărănește.

Fain ar fi!

Cuplu din Sângeorz-Băi

Foto: Iosif Ciunterei

RĂNILE COMUNISMULUI

CELULA ÎN CARE A MURIT IULIU MANIU

The Cell where Iuliu Maniu Died
Die Todeszelle von Iuliu Maniu

DOCUMENT

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Biserica Ortodoxă Română și actul reîntregirii bisericii în județul Bistrița-Năsăud

Delimitând în mod clar poziția Bisericii Ortodoxe Române (BOR) în contextul celorlalte biserici din cuprinsul țării se poate concluziona faptul că ea se situează în avangarda bisericilor care militează pentru pace, pentru bună înțelegere între popoare și în frăție cu celelalte confesiuni.

Bucurându-se din partea statului de libertatea de desfășurare a activității sale bisericești, înscrisă și garantată prin Constituția Republicii Socialiste România, prin statutul ei de organizare, BOR este organizată după tradițiile ei.

BOR, biserică autocefală, se încadrează în mișcarea ecumenică organizată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor și sprijină activ Conferința Creștină pentru Pace, pentru înfăptuirea cât mai grabnică a celei mai înalte năzuințe a tuturor oamenilor din lumea întreagă, asigurarea unei păci durabile și drepte în lume.

Pe plan național, în măsura aderenței la viața socială, BOR „caută” să se apropie de preocupările poporului înțelegând că apropierea înseamnă vitalitate pentru existența bisericii.

Una din problemele frământate ale BOR este consolidarea reîntregirii, știut fiind că după 250 de ani de ruptură, fosta biserică greco-catolică a revenit în sânul BOR, împlinindu-se 21 de ani de la actul consolidării BOR, găsește azi biserica ortodoxă în faza consolidării definitive în acest act.

Dar, pentru unii deservenți de culte sau chiar pentru conducerea Episcopiei Ortodoxe din Cluj, această problemă nu cunoaște o atenție deosebită din partea acestora.

Astfel, prin circulara 1299 din martie 1966, prin hotărârea permanenței Episcopiei Ortodoxe Române din Cluj din 1968 se dispune ca problema consolidării reîntregirii BOR să fie în atenția tuturor, dar ea a rămas numai o simplă măsură de inițiativă.

Desigur, că față de această „măsură” de a emite numai circulare, fără a fi urmărite în mod eficient, a atras și măsurile „corespunzătoare”, exemplificând în acest sens parohiile Coșbuc, Ilva Mare, Budacul de Sus, Maieru, Căianul Mare, Prislop, Rebrișoara, Săsarm, Bistrița Bârgăului I, unde elementele fostului cult greco-catolic stau neclintite la locul lor.

Marea majoritate a parohiilor de pe cuprinsul județului Bistrița-Năsăud sunt parohii

ALEXANDRU DĂRĂBAN

foste greco-catolice, astfel în:

Protopopiatul Bistrița:

- 50 de parohii foste greco-catolice;
- 22 de parohii vechi ortodoxe;
- 5 parohii mixte.

77

Protopopiatul Năsăud:

- 70 de parohii foste greco-catolice;
- 4 parohii vechi ortodoxe;
- 3 parohii mixte.

77

Astfel, preocuparea de prim rang ar fi trebuit să se concentreze asupra parohiilor foste greco-catolice, cunoscând faptul că există în aceste parohii încă credincioși care nu și-au manifestat dorința de a participa la slujbele bisericilor ortodoxe, ei frecventează bisericile romano-catolice.

Astfel, din totalul de 154 de parohii, procentajul parohiilor foste greco-catolice este de 82,6 % indică un indice foarte ridicat:

- Cât privește folosirea cadrelor preoțești se reține faptul că nu s-a respectat întocmai repartizarea deservenților de culte pe parohii, astfel pe protopopiate situația se prezintă astfel:

Protopopiatul Bistrița:

- preoți ortodocși în parohii ortodoxe	16
- preoți ortodocși în parohii revenite	27
- preoți reveniți în parohii ortodoxe	1
- preoți reveniți în parohii revenite	25
- preoți ortodocși în parohii mixte	2
- preoți reveniți în parohii mixte	3
	74

Protopopiatul Năsăud:

- preoți ortodocși în parohii ortodoxe	4
- preoți ortodocși în parohii revenite	16
- preoți reveniți în parohii ortodoxe	3
- preoți reveniți în parohii revenite	51
- preoți ortodocși în parohii mixte	1
	75

Deci, din totalul de 149 preoți în funcțiune, numai un procentaj de 20,8% de preoți ortodocși sunt folosiți în parohii revenite, această repartizare având repercusiuni asupra acțiunii de consolidare a reîntregirii BOR, tot astfel am remarcat un procentaj scăzut la revenirea preoților vechi ortodocși la parohiile revenite.

- Faptul că s-au acordat dotații din partea Episcopiei Ortodoxe Române Cluj următoarelor parohii:

Biserica Ortodoxă Română și actul reîntregirii bisericii în județul Bistrița-Năsăud

Protopopiatul Bistrița:

- Parohia Herina 2.000 lei;
- Parohia Posmuș 2.000 lei;
- Parohiile Bistrița I, III, IV 15.000 lei

Protopopiatul Năsăud:

- Parohia Dumitra 2.000 lei;

nu presupune faptul că aceasta a intenționat să acorde aceste sume de bani pentru a da posibilitatea parohiilor să schimbe aspectul bisericilor lor în biserici vechi ortodoxe, dar cu ocazia lucrărilor s-au scos unele relicve ale fostului cult greco-catolic, cum e cazul bisericii ortodoxe „Intrarea în biserică” din Bistrița.

- Bisericiile pictate în anul acesta au fost lucrate în stil bizantin.

- Se mai păstrează într-o serie de biserici statuete, icoane cu Maica Domnului și Iisus cu inimă, cărți foste ale cultului greco-catolic cum sunt următoarele parohii: Coșbuc, Ilva mare, Maieru, Budacul de Sus, Milaș, Căianul Mare, Liviu Rebreanu, Rebrîșoara, Săsarm, Bistrița Bârgăului.

- Toate parohiile din cadrul județului Bistrița-Năsăud folosesc o serie de cărți ale fostului cult greco-catolic deoarece lipsesc ediții ortodoxe române actuale.

- Acest act al consolidării reîntregirii BOR nu prezintă din partea unor preoți o atitudine sinceră, exemplificând în acest sens cazurile preoților Dobrovolski Gavril de la parohia Negriștești, care folosește două evanghelii, din care una ortodoxă și una greco-catolică (menționăm că preotul este vechi ortodox funcționând într-o parohie mixtă), de asemenea cazul preotului Diaconescu Nicolae de la parohia Milaș care folosește numai evanghelia fostă greco-catolică, „păstrând-o” pe cea ortodoxă actuală pe dulap (menționăm că preotul este tot vechi ortodox într-o parohie revenită).

S-au luat măsuri de către subsemnatul să se treacă cărțile greco-catolice la „fondul oprit”.

- De asemenea, un alt aspect al sincerității față de consolidarea reîntregirii BOR îl constituie cazul preotului fost greco-catolic Olteanu Constantin de la parohia revenită Nușeni care, fiind vizat de episcopul Teofil Herineanu să-și schimbe un tablou cu Sfântul Anton, l-a înlocuit pe loc, ca după o săptămână să-l repună la locul lui.

- Tot astfel, într-un control efectuat de subsemnatul la parohia Liviu Rebreanu și, atrăgându-i atenția preotului că deasupra iconostasului (altarului) îl are pe Sfântul Anton, acesta a răspuns „naiv” că nu a „știut de el”. comentariile sunt de prisos.

- Tot astfel, se presupune că se mai folosește terminologia greco-catolică în unele parohii din partea cântăreților bisericești, dar nu s-au depistat asemenea cazuri. Aceste cazuri sunt în parohiile Târlîșua și Gledin. S-a atras atenția preoților de a nu permite folosirea acestei terminologii.

- Pe cuprinsul județului Bistrița-Năsăud sunt 26 de preoți greco-catolici, nereveniți, din care:

ALEXANDRU DĂRĂBAN

- 23 de foști preoți în parohii revenite;
- 2 preoți foști în parohii ortodoxe vechi;
- 1 fost preot greco-catolic în parohie mixtă.

În general, aceștia nu desfășoară o activitate religioasă, cu excepția preoților Rusu Alexandru care, în localitatea Țagu, polarizează credincioși foști greco-catolici la locuința sa unde ține servicii religioase. Se va urmări această problemă anunțându-se, în prealabil, organizări competente de activitatea ilegală a acestui fost preot, actualmente pensionar. Tot astfel, Zăgreanu Grigore, cantonier CFR, în mod clandestin dă „slujbe” unor cetățeni, credincioși greco-catolici. Aceste cazuri vor sta în atenția împuternicitului județean pentru demascarea acestor acțiuni ilegale și luarea măsurilor corespunzătoare.

- În unele localități, ca Bistrița, Matei, Năsăud, Rodna, există grupuri de credincioși foști greco-catolici care frecventează biserica romano-catolică și care sunt serviți pentru unele servicii religioase de preoții romano-catolici Csenkey Augustin – Bistrița, Antal Arpad – Rodna și Năsăud. Aceștia „motivează” că nu-i poate refuza să le facă serviciile solicitate. Se vor îndruma acești preoți să presteze serviciile numai credincioșilor romano-catolici.

- Nu putem exemplifica cazul când credincioșii foști greco-catolici să revină la biserica ortodoxă română, probabil tot din cauza inactivității preoților din parohiile mai sus amintite.

- Se impune din partea Episcopiei Ortodoxe Române Cluj, în special și din partea protopopilor în general, de a acorda o atenție mărită acestei probleme și de a trece în mod eficient la rezolvarea problemei atât de importante, a consolidării reîntregirii BOR, optând asupra unor soluții care să dea rezultatele practice, nu în sensul consemnării unor aspecte legate de fostul cult greco-catolic.

Împuternicit principal județean

PUIU CONSTANTIN

Bistrița, la 15 decembrie 1969¹.

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), Fond *Comitetul Județean PCR (PMR)*, Dosar 3/a „Probleme ale cultului ortodox”, pp. 440-442

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI

Excellentia

Florica Nicoleta Alexi

ISSN 2285-8229

ISSN-L 2285-8229

<https://biblioteca-digitala.ro>